

FELEJTÜNK, EMBEREK, FELEJTÜNK...

Naplótöredékek nehéz, mozgalmas évekből

Nézegetem a régi füzetemet, ahova az idők folyamán egyet s mást bejegyeztem és elgondolkozom, miért is kezdtem naplót vezetni, mint egy érzékeny kisasszony? És valami változott-e a mi életünkben azóta? De hogyan is kezdődött a naplóírás?

...Az 1975-ös évnek egy októberi délutánján öt beszélgető, ivó cimbora és, úgy tudtuk azelőtt, hogy megbízható barát, csendesen poharazgattunk, csak mi, senki más körülöttünk és politizáltunk, arról beszélgettünk, amit már akkor minden magyar értelmiségi érzett: a csalódásról, a lelki terrorról, magyarságunkról. A következő napokban szerre mind az ötünket behívtak a csíkszeredai hírhedt szekuritáthez, faggatásra. Óriási kérdőjel: senki nem hallotta a mi beszélgetésünket, ki közülünk a besúgó? A mai napig sem ismert az aljason, övön alul támadó neve. De sikerült belénk oltani a félszetet, a kételkedést, a bizalmatlanságot! Uramisten, hát már a legközelebbi embertársainkban sem bízhatunk? Igaz, a duma partin résztvevők nem voltak munkatársaim. Amiket mi tárgyaltunk az iskola irodájában, vagy alkalmi összejöveteleinken, azért nagyrészünk sokévi börtönt is kaphatott volna. De szerencsénkre senki nem aljasodott oda, hogy munkatársait rács mögé zárassa. Pedig ahol 10-15 ember dolgozott, ott volt egy beépített embere az államvédelminek. A fenti sokk nyomán füzetbe kezdtem jegyezgetni azokat a gondolatokat, amelyeket meg szerettem volna osztani valakivel, amelyek kikíváncsoltak belőlem, másképp úgy éreztem, megfulladok! Ha már alig volt bátorságunk valakivel úgy Isten igazából beszélgetni, akkor egy másik beszélgető partnert kerestem: lejegyeztem lélekmarcangoló gondolataimat és megnyugodtam! Vagy feltettem mindig ugyanazt a lemezt, amely csodálatos módon, ma sem tudom miért, megnyugtatott. A lemez címe: *A kis herceg*. De miért is vettem újra a kezembe ezeket a feljegyzéseket? Azért, emberek, mert sokan közülünk rettenetesen hamar felejtünk! Nézzük csak meg, mit is felejtettünk el olyan hamar! Beszéljenek erről a feljegyzések, amelyeknek mindenike a lélek-mozsár egy-egy szomorú emléke.

1978. február 20. Mi is kishercegek vagyunk a hiú ember bolygóján, akit tapsolni kell, hogy furcsa kalapjával visszaköszöngessen a köznépnek, mert őt mindenki meg kell, hogy tapsolja, el kell őt ismernünk: ő mindent tud, mindenhez ért! De mi lenne, ha nem léteznének a kis hercegek, mert ők, hallják elődjük, az igazi Kis herceg szavait: „A felnőttek igen különösek”. De a mi átkozott bolygónkon, ahol a hiú ember az úr, kik a felnőttek? Értelmetlen, abszurd világ ez! Mi lesz velünk? Anyagilag megsemmisültünk, lelkileg, főleg lelkileg lealjasodtunk!

1978. március. Új jármű jelent meg Gyimesben. Valahol Szeredában gyártják: kis, kétkerekű alacsony targonca vasból, ráfér egy-két zacskó liszt, cukor, tehát a havi adag. Láttam már jó gazdákat is ilyen szekérekét húzni! Megkérdeztem apámat, csináltassak-e egy szekérekét?

-Nem kell, fiam, ha éhen halok se!

Istenem, ha visszagondolunk a múltra, itt, ebben az elszigetelt Csángliában minden ősszel egy egész évre beszerezték a gabonát: kukoricát, búzát, fehér lisztet. A nyomorúság jelképei ezek a szekérek! És éppen olyan szívszorító látvány, mint amikor Csíkban olyan fogatokat látok, amelyet egyetlen tehén húz. Az ősök, ha látnák, forognának a sírjukban!

1978 május A postán nem fogadnak el előfizetéseket az Élet és Tudományra! Nem értem, miért nem szabad tanulni, hiszen ez a folyóirat csak tudományos dolgokkal foglalkozik. Ezt meg is kérdezem egy községi értelmiségi gyűlésen. A megyei elvtárstól nem kaptam választ a kérdésemre, de behívtak Csíkszeredába és ott olyan választ kaptam, hogy többet nem kérdezősködtem ebben az ügyben.

1978. július – augusztus 28 gyermekkel Galacon táborozunk. Egyik nap Brăila felé utazunk. A gyermekek egymás között magyarul beszélgetnek, csevegnek. Egy külvárosi kofa-kinézésű asszonyság, aki mellel két személy helyét is elfoglalta természetének megfelelően, ráordított a gyermekekre, hogy beszéljenek románul. A gyermekeim azt kérdezték, miért haragszik a

néni? Megígértem, majd este, ahol csak mi leszünk, megmagyarázom az okokat. Hibás voltam, nem szóltam előre a gyermekeknek, hogy nem otthon vagyunk, hanem a Regát fenekében. De hát hogyan magyarázhatnám meg nekik azt, hogy a nagy testvériség, szeretet, amiről papolunk az iskolában, az csak mese. És még is, ennek az esetnek is volt egy vidámabb oldala! Két munkás-kinézésű fiatalember a fekete földig lehordták az asszonyiságot. Milyen kevés elég nekünk ahhoz, hogy a nap további részében jól érezzük magunkat!

1979-es tanév közepe Igazgatói értekezlet. Felhívják a figyelmünket: a magyar tanításához csak hazai könyvészeti anyagot szabad használni! Micsoda logika. Meg is jegyzi egy nem éppen "hazafi", régimódi igazgató, hogy talán a magyart is románul kellene tanítani! Kilátásba helyezi egy alázatos tanfelügyelő, hogy vigyázzon, ezért meggyűlhet a baja!

1980. tavaszán Valakik jönnek, nem tudom kik, és nem tudom hányadszor és lemeszelik azt a márványtáblát, amely az iskola építés évét és építőjének nevét tartalmazta : „Építette Gróf Majláth Gusztáv Károly – Erdélyi püspök 1899-1900”

De meg vagyok győződve, hogy valakik újra láthatóvá teszik a közel száz esztendő betűket! Kit bántanak a betűk? Miért vagyunk mi itt idegenek?

1980 nyara Úgy hallottam, bárcsak ne lenne igaz, hogy elment tőlünk Tóth Erzsébet is! Vajon a népdal énekesről lenne szó, hiszen akkor magával vitt egy csomó gyönyörű menasági népdalt, gyimesi kesergőket, egy archaikus világot! Ezután itt ki éneklie ezeket? Sírni szeretnék, amikor este kilenc után az Újvidékről lopom az éter hullámain jövő magyar dalainkat, népdalainkat! Milyen ország az, amelyik állampolgárait még a dalaitól is megfosztja? Uram, hol a mi hazánk, ha dalunk nincs s a nyelvünk is botladozik?

1980. szeptember Újraolvastam Kurkó Gyárfást. Vajon hol is van az ő helye a székelység, erdélyi magyarság életében? Ki kit ítél el? És vajon igaza van-e Jászi Oszkárnak, amikor ezeket írja? „Az asszimiláció előjáték, de a történelem nem ismer olyan esetet, hogy az erőszakos asszimiláció sikerrel járna” Hát akkor, hogy állunk a moldvai csángókkal és az erdélyi szórványvidékekkel?

1983. március Elszabadult a pokol! Eddig akkor jegyeztem valamit a füzetembe, ha valami nagyon szorította a torkom, ha ordítani szerettem volna! Mostanában ez az állapot szinte mindennapos! Mi lesz velünk?

1983. április Kultúrversenyen kell részt vennünk. Felnőttekkel és gyermekekkel. A nagy szeretet és erőltetett együttélés igazolására, bármilyen műsor, ha egyetlen román nézője nincs, még akkor is, csak úgy mutatható be, ha fele-fele arányban román és magyar énekeket, szavakat, sőt színdarabokat, jeleneteket tartalmaz. Ez mostantól így van, iskolákban, kultúrházakban, vendéglői zenélésnél, táncok, bálók alkalmával. Ezt nevezem a nemzeti kérdés megoldásának! Mit szól ehhez a világ?

1984. október Ismét sáskajárás volt az iskolánál. Lehordtak a fekete földig, mert megint valaki láthatóra tisztította az iskolaépítő lemeszelt márványtábláját. És a legnagyobb baj, a faliújságon nincs fele-fele arányban román nyelven írt anyag.

1984. november Mennek az emberek, menekülnek szülőhazájukból. Annyi hangzatos szópuffogatás után („elszakadt gyökerek”, „a fenyő csak itt tud megkapaszkodni igazán”) aki tud, az megy! Elgondolkozok, vajon lenne-e honvágyam, ha elmennék. Bizonyára igen! És egészen biztos, hogy én nem Romániát sajnálnám, hanem Gyimest! Mert nekem mit is jelent a haza? Valahogyan így fogalmazza meg azt egy régi csángó keserves:

„Csíkvármegye, Gyimes völgye a hazám,
Arra sirat ingem az édesanyám,
Dehogy sirat, rég elvagyok felejtve
Meg se haltam s már el vagyok temetve...”

Igen, Gyimest sajnálnám, de nem az új, emeletes házakat, a most bevezetett villanyt, hanem gyermekkorom, ifjúságom lámpafényes fonóit, esti táncait, a közvetlen kartávolságnyi emberséges emberséget, a hangulatot. Gyermekkorom tisztáit, hegyi, erdei ösvényeit,

amelyeket százszor újraálmodok ötven körül, s nem tudom már, melyik az igazi, a rég nem látott vagy sokszor széppé álmódott táj és gyermekkor. Igaz, a ma tízen és huszonévesei nem ismerik ezt a Gyimest és talán ezért mennének olyan könnyen. De senki nem ítélek el. Mert szörnyű lelki terrorban élünk!

1984. nyara Magyarországra utaztunk. Amikor egy ABC-be látogatunk, a gyermekek a sok áru láttán, nem tudnak szóhoz jutni! A felnőttek pedig sírva fakadunk!

Hazafele hozunk egy lemezt, amellyel meggyűlhet a vámnál a bajunk: István a király. Szépen behelyezem a kocsni lábtörlő szőnyege alá. Épsége attól függ, mennyire reszket majd a lábam... Szerencsénk volt!

1984. ősze Megszűnt az a kevés magyar adás is a televízióban. Szorul a hurok!

1984. november Furcsa küldöttség látogatta meg iskolánkat, arról érdeklődve, hogy miért nincsenek itt román osztályok. Eddig sikerült ezt az erőltetett dolgot elkerülnünk, porhintésnek az állomási iskolánál létrehoztunk egy román osztályt és oda a két román gyermek mellett beírtuk azokat a cigány gyermekeket, akik ritkán látogatják az iskolát. De a szám, az osztály, papíron, létezik. Most úgy látszik, ezek az ellenőrzések áthúzzák a mi mesterkedéseinket. Előkérlik a naplót, beírási könyveket és kiírják az olyan neveket, amelyek akár román neveknek is számíthatnak, pl. Mihók, Vaszi, Györgyice, Baliga stb. Az érdekes az, hogy ezek a központi ellenőrök, akikről tud a megyei Tanfelügyelőség is, nem érdeklődnek a tanítás menetéről, nem lehet tudni, hogy kik is ők.

1985. május Mostanáig a románság nagy ünnepein, és ilyenből rengeteg van, mert az állandó, ízléstelen, kényszer- optimizmussal mindig ünneplünk valamit, nos eddig 1-2 magyar szám is helyet kapott a műsorban. Most már erre sincs szükség! Az ünnepekről pedig mit is mond Shakespeare:

„Az ünnepnap azért kápráztat el,
Mert szürke napokból ragyog elő
Ritkán, ahogy a nyakláncban tüzel
Itt- ott egy- egy igazi drágakő”

1985. nyara A csikszeredai régizene-fesztivál a VII. kiadásnál kiöregedett és meghalt! Pedig még élhetett volna, mert fiatal és szép volt! A baj az, hogy nem találtak olyan régi zenei darabokat, amelyek a legújabb nagyvezért dicsőítették volna. Milyen kár!

1985 ősze Megszüntettek még egy olyan lehetőséget, amikor Erdély, sőt Moldva magyar ajkú csángó énekesei és táncosai minden ősszel találkoztak a gyönyörű gyimesi ősz közepén, együtt énekeltek, táncoltak. Mindenki hozta a legősibb magyar dalait, táncait, mert igazából itt őrizték meg az ősi magyar szót még archaikus formájában. Az ötödik ilyen csángófesztivál meghalt, a tánc elakadt, a szép ének elcsuklott! Pedig milyen érdekes volt megfigyelni évek folyamán az asszimiláció nyelvölő jelenlétét: a moldvai csángó öregek egymás között is még magyarul szóltak, a fiatalok már csak románul! Szomorú valóság!

1985 nyara Most már olyan gyorsan követik egymást az ellenünk felsorakoztatott események, hogy akár naponta is jegyezhetünk valamit a füzeteinkbe! Én akkor szoktam írni a naplómba, amikor már érzem, hogy nem bírom, ordítanom kell! Ez ma már naponta előfordul. Íme, megszűnt a román tv magyar adása is. Pedig mennyire próbálkoztak szegények fel- felcsillantani valamit népcsoportunkról! Táncainkat, népdalainkat hozták, nagy íróinkról, művészeinkről készítettek felejthetetlen portrékat.

1985. tanévkezdés előtt Tömeges tanfelügyelő cserék! Csak mutogatóban maradt egy-két magyar tanfelügyelő! S mind ez Hargita megyében, ahol a lakosság 90 % még magyar! Úgy látszik, sürgős a románosítás!

1985 szeptember Az iskolákban románul történnek a beszámolók, gyűlések, még akkor is, ha ott egyetlen román sincs! Az is igaz, hogy mára már ritka az az iskola, ahol ne lenne beplántálva legalább egy- két román tanerő!

1985 ősszel Utasításban érkezett, hogy a nevelői órákat, katonai foglalkozásokat és minden pionír tevékenységet csakis románul kell levezetni. Milyen nevelői óra lenne az ilyen! Hogy hatnék én a tanuló lelkére, amikor alig értene valamit a dumámból? És végül is mi csak azért sem tartjuk románul, mert nem látjuk értelmét! Mi a gyermekeinket nevelni akarjuk, és nem idomítani!

1985.szeptember Az I.-IV.osztályokban is románul kell tanítani a haza történelmét és földrajzát. Nem elég, hogy ellopták a mi történelmünket, most azt akarják, hogy az övéket se ismerjük! Pedig jó lenne ismerni annak az országnak a történetét, ahová minket is bekebeleztek! A IV. osztályban is megjelentek a románnyelvű történelem és földrajzkönyvek. És nagy ütembe folyik a román ajkú szakos tanárok beépítése a magyar iskolákba. Velük külön gyűléseket szerveznek, ahol azt mondják nekik, hogy az ők jelenléte itt hivatás, küldetés, hősiesség, hazafias kötelesség! Kit érdekel az, hogy ezek az emberek nem ismerik a gyermekek nyelvét, a tanítás akadozik. Idegen testet palántáltak egy idegen földre! Ezért sokan közülük visszahúzódnak, elszigetelődnek, mások az alkoholba menekülnek. Ők is áldozatai egy átkos rendszernek, amely egy bizonyos ügy érdekében a saját gyermekeit is feláldozza. A mi gyermekeink pedig egy számukra idegen világba pottyantak, valahol Moldvában kínlódnak! Micsoda embertelen világ ez, mennyi tragédia születik ebből!

1985. szeptember 25. Nagy letolás a megyei elvtársak részéről! Miért nincsen fele- fele arányban román szöveg is a faliújságon? Na, kipróbáltuk egy felmérés alapján, miután az előírásoknak megfelelően szerkesztettük a faliújságot. Eredmény: senki nem olvasott egyetlen román anyagot sem, pedig a történelem tanárnő (román) ügyesen megszerkesztette! Ezt nevezem hiábavaló erőlködésnek!

1985.október A szülői értekezletet is románul kellene tartani! De mivel az anyák szoktak értekezletre jönni, nagyrésztük semmit nem értene abból. Ezért csak a jegyzőkönyveket írjuk románul.

1985. december Most már szinte hivatalos támadások érik naponta az erdélyi magyarságot! Megjelent egy sor könyv, kiadás „a barbár magyarokról” „a jövevényekről”, a „nyershúsevőkről” A hangot Ion Lăncrăjan viszi! A nagy erőlködésekre Széchenyi jut eszembe: ”egy nyelv erőltetett megtanításával senkinek sem lehet szívet cserélni a keblében”

1986. január Nyugodt, csendes reggelem volt és ez a jóleső nyugodtság az álmaimból maradt vissza! Az éjjel kedves vendégeim voltak: halott apámmal, halott anyámmal testközelben, lélek-közelben, újra találkoztam. Azon a kispadon ültünk, amelynek formájára ébren egyáltalán nem emlékeztem, de álomban még a régiség rágta hasadásokat is láttam. És most határozottan tudom, hogy ilyen volt ez a pad! Édesanyám barna fejkendőjét rég elfelejtettem, de az éjjel újra láttam, s lám, apám bátorító, huncut mosolyát is (ilyenkor lovat vagy ki tudja mit ígért nekem) csak az álom juttatta eszembe! Az öregem biztatóan rám kacsintott, mint valamikor régen! Csodálatosan szomorkásak ezek az álmok! Ötvenen túl olyanokkal társalgunk, akik rég kiköltöztek a csutakosba, ahogy apám mondogatta! A zaklatott, lélekölő nappalok után várlak titeket is éjjel vendégségbe, titeket, akik széppé, kellemessé tették a fiatalságomat, barátok, testvérek, szomszédok, szeretők. De hamar szétültetett minket az élet!

1986 március A leányom szokatlan kérdéssel hozakodott elő?

- Anyi gyermekmúsort van a televízióban, minket miért nem mutatnak soha?
- Ki az a mi?
- Hát mi, a magyarok! Nekünk is vannak táncaink, énekeink!

Most mit mondjak neki? Mondjam azt, hogy nem jó helyen és nem jókor születünk? Mondjam azt, hogy minket lassan mindenhol kirekesztenek, hogy ölik a nyelvünket? Iskoláink nem értünk hozzá, a rádió, televízió nem hozzánk szól, sőt a temetőben sem vagyunk otthon. Nagyjaink síremlékeit nem csak megalázzák, hanem jövevényeket, idegeneket ásnak köréjük, hogy vegyüljenek ott is. Itt csak az égbe vagy a pokolba vagyunk bejáratosak, máshol idegenek vagyunk. Jóóó emberek, nem vagyunk itthon!!

1986 kora tavaszelő Különös gondolatok tódulnak agyamra, nyelvemre. És mind szomorúak! Nem tudom már, hallottam ezeket, vagy olvastam? Vagy a lelkemből sajdulnak elő társulva a lelki feszültségemmel? Nem tudom eldönteni!

„Egy tiszta és váratlanul fagyos áprilisi reggelen ablakomhoz lopakodott egy alig visszaérkezett leánykamadár. Félénk volt s reszketett, mint a lelkem! De a fagyos, hideg április hozzám kergette. És úgy éreztem, ő is koldul, akárcsak mi” Atyám, hová lett a népem büszkesége? A megyénél jártam, építkezési ügyben. Ismert felcsíki egyetememet végzett, felelős ember, amikor kinyílt főnöke ajtaja, egy szót sem szólt hozzám magyarul. Pedig rettenetesen gyengén beszél románul! Nem tudtam eldönteni, miért teszi ezt: fél, gyáva, magasabb posztra számít? Csúnya, gyenge jellemet ismertem meg!

1986. március 15. Valahol ünnep ez a nap. És ilyenkor nálunk még nyomasztóbb a hangulat. Ki képzelte volna el még ezelőtt néhány évtizeddel is, hogy a magyar tanár keresi a románra lefordított Petőfi verset az iskolai ünnepélyre, ha egyáltalán mernek ilyen szervezni az iskolák. De azt tudom, hogy minden osztályfőnök a saját osztályában méltó megemlékezést tart az eseményről. Magyarul! Ha valaki jelentené ezt, bizony felelősségre vonnának. De hála a fentvalónak, nem akadt ilyen valaki eddig.

1986.május Az iskolában minden munkatervet románul kell elkészíteni! Még ha magyarul tanítunk is egy tantárgyat, sőt a magyar nyelv tanításához is ilyen követelnének. Tilos a magyar tanításához magyarországi könyvészeti anyagot használni.

1986. nyara Bevezetik a román fordítású ábécéskönyvet. Hová lett a zengő ábécé? Új román ajkú tanerők érkeznek (matematika, fizika, kémia, társad. tudományok) Ha pediglen román a tanerő, cserélik automatikusan a könyveket és máris román nyelven történik a tanítás! Egyszerű az átmenet, nem?

1986. Megszűnt a Művelődés folyóirat! Kétmillió magyar nem érdemel meg Romániában egy folyóiratot! A román hasonlónak az utolsó három lapja helyettesíti azt! Mondtam már, azt hiszem: Emberek, rossz helyen és rosszkor születünk!

1986. július 22. Több mint kétszáz éves hagyományuktól fosztották meg a gyimesi csángókat. A Mária-Magdolna búcsúról már Orbán Balázs is írt és úgy említi, mint a három Gyimes legnagyobb népünnepélye. Már akkor özönlött a nép Csíkból, Gyergyóból, jöttek a hegyeken, ösvényeken meglátogatni az elcsángált rokonokat. Volt is itt tánc, zene, megyezés, nem maradt emberfia megvendégelés nélkül! Ez az ünnep lelkileg is összefogta ezeket a közösségeket. És egyszerre ennek az embertelen rendszernek sikerült félbeszakítani egy kedves hagyományt. Keresem a szavakat, hogy nevezhetném őket. Megvan! Ők az ünneprontók! De vigyázat: a Pünkösdi búcsú menetét is eltiltották, de azért az emberek százai imádkoztak Pünkösdkor a Babba Mária lábainál, Csíksomlyón!

1986. szeptember Nehézkes, román anyanyelvűeknek szánt román szövegű tankönyveket vezetnek be iskoláinkhoz. A tanerőnek is nehéz. És jönnek a román ajkú tanerők. Ahogy egy megérkezett, felcserélik a tankönyveket románra. Egyik napról a másikra. Pl. matematikát eddig magyarul tanulták, érkezik egy román ajkú tanerő, holnapról románul tanítják! Kit érdekel, hogy nincs átmenet, hogy nem ismerik a szakszavakat? A nagy cél mellett ezek pöttömnyi dolgok! De hát mi ettől eltekintve nagy népünnepélyeket rendezünk, szinte sugárzik belőlünk az ízléstelen optimizmus! Igazság foszlányainkat fél szájjal mondjuk vagy lenyeljük! Gúzsba kötve táncolunk a nagy táncmesterek intésére! Micsoda ország, micsoda nép, micsoda sors!

1986.őszén Miért vagyok ezen az őszön még szomorúbb, mint máskor? Miért csak ilyen kifejezések jutnak eszembe, valósággal kibuggyannak belőlem:

- keservesen megkínózták a mi hűségünket, szájba vert szólásszabadság, orrba vert lendület, munkakedv, csitítom a lelkem, hogy legalább vele feltételezett békében éljek,
- a félelem, az terror, mindent el lehet venni az embertől, csak a méltóságát nem, de hol a mi méltóságunk, jaj, nagyon fáj a csönd, csak a füleim zúgnak, de rég mondta nekem apám, még a kezdetek kezdetén, hogy ez a nyavalyás világ a fejetetejére állt, én nem

hittem. Ilyen gondolatok tódulnak szívemre, agyamra, nem tudom, hogy mondom, vagy érzem ezeket, már nem tudom hol ér véget egy mondat. A nosztalgjáról pedig az a véleményem, hogy a nosztalgia nélküli ember olyan, mint a zsebnélküli zakó.

Ilyen állandó hiányérzettel, rengeteg megválaszolatlan és nyugtalan kérdéssel a lelkünkben élünk mi itt és kapaszkodunk segélykérően a semmibe.

1987. január Egyszerre községünkben 11 (tizenegy!) kiskatona bányákban tölti a katonaságát. Azok közül 5-6 hónapra a bevonulás után hárman súlyosan megbetegedtek a bányákban. Egy közülük teljesen munkaképtelené vált. Az anyák remegve várják a behívókat!

1987. január 27. Még a saját embereiben sem bízik ez a rendszer, ha nem románok! Ma félreállították Hargita megye éléről a megyei pártbizottság első titkárát, mert magyar volt. A magyar megyénk élén román párttitkár van, a megyénél magyar szót nem hallunk. Igaz, én nem sajnálom a mi „jómagyarjainkat” sem, mert ismerek olyan magyar hivatal főnököcskét, aki előbb szétnéz, és csak azután beszél velünk magyarul! De mit tegyen, szegény, ha számára annyira fontos a szék? Igen, jóemberek, ide jutottunk, itt, Csíkban nem merünk magyarul megszólalni a hivatalban.

1987. május Ezt is meg kellett érnünk! Tönkretették a csíkszeredai nagynevű gimnáziumunkat. Egyetlen igényesebb magyar osztályt sem hagytak, csak két mechanikai osztály maradt. Teljesen le akarják fejezni, értelmiségi nélkül akarják hagyni a magyarságot. És ez abban az iskolában, ahol harminc évvel ezelőtt, amikor az én generációm koptatta a lépcsőit, egyetlen román osztály sem volt. Honnan lett volna, hiszen Csíkszeredában román szót nem hallottunk! Hogy nézheti el ezt a világ! És a nagy államok fejei még szóba állnak, bratyiznak, vállon veregetik ennek az országnak a vezetőjét. De mit is várhatnánk mi a nagyhatalmaktól, hiszen a történelem folyamán bebizonyították „jóakarataikat” irányunkban! És mégis, minden helyzetből van egy icipici kiút! Nem tudom ki és nem tudom hogyan, de megsúgták sok magyar szülőnek, hogy a legtehetségesebb gyermekeket egy bizonyos mechanikai osztályba írassák be! Így nem a híres matematika osztály lesz a legjobb, hanem a mechanikai osztály! A magyar ajkú tanárok itt ráadásaként is fognak tanítani! Csendes tett magyarságunkért! Köszönet érte!

1987. július 22. Az este két magyarországi fiatal kopogott be hozzánk. Érdeklődtek, van-e a közelben kaliba, nyári szállás, csűr, szénatartó, ott aludnának, mert jól tudják, hogy nem szabad velük tárgyalni, elszállásolni őket. S még ez nevezi magát vendégszerető, humanus országnak!

1987. július vége Ülészék a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa. Úgy gondolom, ez a történelmünk legfelelősebb szervezete, a porhintés magas iskolája. Hol a szék- helye, kit képvisel, fel tud-e mutatni egyetlen egy megvalósítását? Nyavalyát! Bábok ők a világ szemében.

1987. augusztus Meghalt a szép magyar szó szerelmese, professzora, Szabó T. Attila mester! Elmennek a nagyjaink, lesz-e utánpótlás a mai iskolaviszonyaink között? Ki tudna erre ma válaszolni?

1987.szeptember eleje A tanévkezdeti ünnepségre kijelöltek Gyimes részéről ünnepi hozzászólásra. Érdekes módon nem kérték be mondókám szövegét ellenőrzésre. Úgy látszik, a román főtanfelügyelő bízott bennem! Elkészítettem a beszédemet és életemben még ilyen tapsot nem kaptam közszereplésen. Szünetben is jöttek, gratuláltak a csíki és más kollegák. Nem értettem, miért ez a nagy siker. Aztán egy szeredai kollega elárulta a siker titkát. Egyetlen egyszer sem említettem meg nagy vezérünk nevét, nem beszéltem hasznos útmutatásairól! Én egyszerűen a gyermekek szeretetének fontosságáról beszéltem és arról, hogy az új tanévben próbáljuk elviselni egymást! Mi tudjuk a mi tennivalónkat, legalább egymást ne bosszantsuk!

1987 október Hogy tud egy párt ennyire ellenszenvessé válni, sőt nevetségessé. Amikor mi fiatalok voltunk beszerveztek ebbe a pártba. A tanerők nagy része párttag lett, főleg falun. Akkor még nem ismertük a népi demokrácia másik oldalát. Naivak voltunk, még hittünk is valamibe. Nem láttunk a függönyök mögé. Ma már eltelnek hónapok, sőt egy egész év, hogy nem tartjuk a havi gyűléseket, a titkár megírja a jegyzőkönyvet és leadja a községi párttitkárnak. Október elején pártválasztást tartottunk az iskolánál. Senki nem akart párttitkár lenni! Mi találtunk egy

ócska megoldást! Az egyik kollegánkat, aki éppen kórházban volt, megválasztottuk párttitkárnak! Mikor hazajött, úgy győztük meg, hogy ez felsőbb határozat, benne bízunk a párt. És mosolyogtunk! Tudta ő is, hogy miről van szó! Ide jutott a „dicső pártunk”!

1987. december Az egyik legjobb tanító házaspár, F.K. és F.L. kint maradtak Svédországban. Nem ítélem el őket, ehhez nincs jogom, de egy hétig, mikor lefeküdtem, így távolról beszélgettem velük. De jó lett volna, ha a telepítésem olyan erős lett volna, hogy ők is hallják szavaimat! Azt magyaráztam nekik éjjeleken át, hogy valahol, Csíksországban, amelyet ők is annyira szerettek, valahol Gyimesben, két kis lebuiban, nem is osztályok azok, hanem lebuik, de még is osztályok, mert gyermekek, élénkszemű nebulók kergetőznek, zsongnak, kacagnak bennük és azok most egyszerre tanító néni és tanító bácsi nélkül maradtak, és nagyon-nagyon várják őket, másról hallani sem akarnak, mert csak őket szerették. És ezt mindenki tudja, mert be tudtak férközni ők tanítványaik szívébe örökre! Mi lesz most? Már eltelt két hét, két hónap, nem akarnak szóba állni az új tanítókkal, az ajtót lesik, hátha nyílik az és betoppan rajta az ők szeretett tanítójuk. Talán nem igaz az, amit a felnőttek itt össze-vissza beszélnek, hiszen őket szerette a tanító nénijük, bácsijuk! Verd meg Isten azt, aki úzi, lassan elúzi innen a sok értékes magyar embert! De mindentől eltekintve, nem tudok szabadulni egy gondolattól: Úgy érzem, hogy a két sötét osztály faláról lassan lekopognak, lepotyognak a szavak, amelyek egy Tamási Áront emlegettek, sziklába is megkapaszkodó fenyőkről szóltak. Mit mondhatnék? Én, mi még maradunk! Isten veletek, jó kollegák!

1987december Nagyszabású kultúrverseny a Köztársaság kikiáltásának évfordulójára. Iskolánknak van egy hagyományőrző tánccsoportja és népdal énekeseink is sikeresek. Csakhogy valaki a megyétől jön „vizionálni”, aki majd eldönti, mehetünk-e vagy sem Csíkszeredába szerepelni. Nagy baj van, mert legalább fele a műsornak nem román. Minden magyar népdal mellé egy román népdal dukál! De itt ki tud ilyent? Aztán megmentett minket a csángó népviselet, a kieresztett ing. Jól szerepeltünk, magyarul!

1988. április Megszületett Miercurea-Ciuc! Kikiáltották a magyarnyelvű újságokból is a magyar neveket. Nincs már Gyimesközéplek, Székelyudvarhely, Csíkszépvíz! De van Lunca de Jos, Odoorhei, Frumoasa stb. Ezt még a legfantáziadúsabb agy se képzelte volna el, hogy ilyen is létezhet! Az írott sajtóban, rádióban ezek a 800 éves magyar nevek nem jelenhetnek meg magyarul! Givecs született ebben a givecs-országban! Íme egy hír: „Miercurea-Ciuc-ban tartották meg az idei vöröskeresztes versenyt. A Lunca de Jos-i gyermekek a harmadik helyen végeztek”. A Miercurea-Ciuc-i iskolákon kívül még versenyeztek a Păulen-i, Frumoasa-i, Săncraien-i iskolások is.” Micsoda nyelvezet! Román szótövekhez, magyar képzők, végződések! Ezt nevezem együttélésnek, testvériségnek! Európa és a világ szégyene ez!

1988.május Sok ötletesség van ezekben az újságírókban, rádiósokban! Hogy ne említsek a gyönyörű magyar nevek erőltetett román fordítását, inkább körülírják azokat, ilyen formán: „A Tatros felső folyásánál összegyűltek vasárnap a népdal kedvelői” Vagy: „az Oltmenti város” „a Küküllő menti municípium” stb. Tehát ötletekben nincs hiány. Csak így tovább, fiúk!

1988. szeptember Igazgatói értekezlet. Fogynak, rettenetesen fogynak a magyar igazgatók. Már Gyimesben is (Felsőlelek) román igazgatók vezetnek. És benn, igazgatói értekezleten mennyire tüntetőleg hangoskodnak, viselkednek ezek az új urak. Mi, magyarok egy sarokban meghúzódunk, hallgatunk, csak ha kérdeznak, akkor szólunk. Románul, hogy értse a többség! Nyelvbtlásainkat megmosolyogja elnézően a nagyobb testvér, hátveregető stílusban. És ez itt, Csíkszeredában, ahol 1955-ben egy román osztály sem létezett a nagynevű gimnáziumunkban, egy André nevű tanuló volt, aki hoki kapus is volt, de csak magyarul beszélt és valósággal haragudott, ha valaki lerománózta! Így alakul át a világ!

1988. szeptember eleje Nagytakarítások az iskoláknál! Eltüntetik a magyar feliratokat, firmákat. Mi nem végeztük el a „nagytakarítást”, mert még nem jutottak el hozzánk. Gyimes távol esik a világtól!

1988. szeptember 10. A játék rettenetesen kegyetlenné, embertelenné válik. Páratlanná a történelemben és a világban. Azt már megszoktuk, hogy az egyetemet végzett szakembereket, tanárokat, orvosokat, mérnököket szülőföldjüktől sok száz kilométerre helyezik, amikor pedig a legjobban rájuk férne a család segítsége az induláshoz, hiszen ismeretesek az első lépések bizonytalanságai, amikor még egy jó szó is sokat számíthat. De ezt az embertelen rendszert ez kevésbé érdekli! Mondom, ezt már meg kezdtük szokni, amennyire meglehet szokni az embertelenséget és a szeretetlenséget! És addig, amíg nem a mi családjunkat sújtja ez a helyzet. De amit ettől az ősztől terveznek, az túllépi az emberi ész és jóérzés minden határát! Még az anyai szeretetre szoruló gyenge gyermekeket is el akarják rabolni a szülői ház közelségétől. Ilyenről csak az elrabolt janicsárnak szánt gyermekek esetében hallottunk. És az újabb korban, 1956-ban történt meg, hogy Magyarországról 9-12 éves gyermekeket vittek az oroszok a kárpátaljai börtönökbe. Uram Istenem, mi ebbe a rendszerbe hittünk és benne láttuk a boldog jövőnket? De miről is van szó? Az új elgondolások szerint a IX-X.-es gyermekeket, szakiskolásokat, szakliceumistákat más megyék iskoláiba vinnék, úgy nevezett jó szakmákra és onnan hoznának helyükbe román gyermekeket. Sírva jönnek az anyák az iskolákhoz, mi lesz a gyermekeikkel? Ez már kegyetlenség, embertelenség az ők ügyük érdekében. Ez már rejtett deportálás! Mert a hatalom mindig képes ráfogni embertelen tetteire, hogy igenis, az az illető érdekében van, hogy jó mesterséget tanuljon, majd jó munkahelyet találjon és tudjon románul. Íme, a kegyetlen hatalom a saját célja érdekében kisajátította a tizenéveseket is!

1988 szeptember 25 Újra kineveztek igazgatónak, mert az iskolánkban régi tanerők tanítanak, alig tudtak ide kinevezni két- három román kollegát. Az igazgató nő, aki eddig tevékenykedett, már nem bírta a nagy nyomást, az elrománosítást. Én elvállaltam: helyben lakásom van, meglátjuk meddig bírom! Fő célunk, hogy ne tegyenek hozzánk is román igazgatót, aki sem a gyermekekkel, sem a szülőkkel nem tud értekezni. A többi iskolánál a Gyimes- völgyében is már nagyrészt román igazgatók vannak. De még akkor ámulok, bámulok el istenigazából, amikor behívnak az első igazgatói értekezletre. Alig találkozok ott mutatóul egy néhány magyar igazgatóval itt, Hargita megyében.

Atyám, mennyire feltűnően viselkedtek ezek a ki tudja honnan idekerült új urak. És hogy hangoskodtak, mindenbe belekiáltoztak, bratyztak a nagy főnökökkel. Alig hallani imitt-amott egy-egy magyar szót valamelyik sarokban, ott hátul. És ismétlem, mindez Csíkszeredában, ahol még 1954- ben órák, napok teltek el, ameddig egy román szót lehetett hallani!

1988. október Vajon minek, kiknek köszönhetjük ezt a kis visszalépést? Nem kell a szakiskolásainknak, ha nem akarnak, Teleormánba, Dobrudzsába menniük. Itthon is járhatnak szakiskolákba. Mi puhíthatta meg a hatalom bitorlójának kőszívét? Talán az anyák könnyei, a gyermekek szomorúsága? Nem hinnem, hiszen ezeknek nincs szívük. Úgy gondolom, inkább a románok tiltakozás hathatott, hiszen az ők gyermekeik is érintve voltak! És még inkább a külföld hangja, hiszen egyre több annak a jele, hogy hátat fordítanak, akik eddig dédelgették a hamis kártyást, és a Kárpátok Gényusa lassan elszigetelődik. Felcsillan egy kis reménység- sugár. Várjuk, lessük a Szabad Európa hangját.

1988 október vége Október végén a besorozás előtt álló legények hagyományosan szüreti bált szerveznek. Ez egyúttal legényavató is, a szokást a 40-es években vették át más magyar népcsoportoktól, hiszen itt szőlő nem terem. Erre az alkalomra vásároltak szőlőt, koszorúkat kötöttek, csőszlegényeket, lányokat állítottak és délután lóháton, szekerekkel végig vonultak, énekelve a völgyön, hívogatták társaikat az esti mulatságba. A legnagyobb baj az volt, hogy régi magyar katonadalokat is énekeltek. Mostanra megérett a helyzet arra, hogy betilthatták ezt a szép hagyományt. Indok: zavarják a közúti forgalmat és a falu csendjét. Valamikor itt harmincféle táncalkalom létezett. Ezek kimaradnak lassan a hatalom örömére. Szétverik a kis közösségeket, legyen itt csend, és csak akkor éljenezzünk, örvendezzünk, amikor valaki beint. Istenem, milyen idegölő a csend, a hallgatás, mennyire hiányzik az embereknek a kosaras bál, a kaláka tánc, a

szüreti bál, ahol úgy Istenigazából kiénekelhették, kibeszélhették magukat! Talán ezért is növekszik az öngyilkosságok száma?

1988. évvége Rettenetes hadjárat minden ellen, ami magyar: történelem, könyvek, iskola, múlt, jelen! Minden, ha egyszer magyar, az a jóságos román nemzet ellensége, mert úgy-e, a horthysták legyilkolták... stb. stb. Ezt nevezi a szaknyelv kollektív bűnösségnek! Persze, ők elfelejtik, hogy Apafi fejedelem (most olvasom!) 1667-ben megalapította az első román iskolát Erdélyben. Volt-e akkor más iskola a fejedelemségekben? Elfelejtik Szárazajtát, Szentdomokost és Avram Iancu rémtetteit! Hogy is állunk a csak „jóságosan jó faj” elméletével? Azt hiszem, ezt a vak dührohamot a két kötetes Erdély története című könyv váltotta ki.

1989. június A Matematika-fizika Líceumot, amely még mindig erős iskola és magyar fészek, ahonnan sokan, túl sokan kerülnek be főiskolákba, egyetemekre a végzősök, valahogyan tönkre kellene tenni. És a tanfelügyelőség új módszer után kutat. Ősztől a mechanika osztály helyett kereskedelmi osztályt indítanak, azok végzősei nem akarnak tovább tanulni, elhelyezkednek a kereskedelemben! Tehát évente legalább 25-30 tanulóval csökken a felvételizők száma az egyetemekre. Brávó!

1989. július Úgy beszélnek, hogy minden közösségbe a rendszer, a szekuritáté beépít egy besúgót. Elég nagy közösségben dolgozunk, de nem hinném, hogy közöttünk lenne besúgó! Szinte bizonyos vagyok ebben, mert sokszor olyan dolgokról beszélünk, vitázunk, hogy bárki bekerülhetne a vallatóba, hiszen naponta kifejezzük elégedetlenségünket kötetlen politizálás közben. A politizálás legtöbbször szitkozódásba csap át.

1989. szeptember Több éve már, hogy nem tudok aludni! Az megy végbe itt lent kicsiben, mint fent a nagy politikában. Visszavettem két éve az igazgatóságot, hogy ne küldjenek a fejünkre román igazgatót, de most rám is sor került. A környéken magyar igazgató alig maradt. Egyik napon berobbant az irodába a megyei főtanfelügyelő és két szépszájú, fehérkesztyűs pribékje, minden sarokba benéznek, csóválják a fejüket, mondván: „vai, vai, cum se poate?” (hogy lehetséges, jaj). Konkrétan semmit nem mondtak, hogy mi nem tetszik, világos, hogy lelki nyomást akarnak rám zúdítani. Azt hiszem, sikerült is, habár tudom, hogy a környék legjobb iskolája a miénk, a szomszéd községből, más iskolai körzetekből is sok gyermeket hoznak ide, a tantárgyversenyeken is jó eredményeket érünk el, a felvételiző tanulóink nagyon jól szerepelnek és megállják a helyüket bármelyik iskolában. Itt más a baj! Mivel kiforrott tantestület van itt, még csak két román anyanyelvű tanerőt tudtak ide beszúrní. Még mindig rossz az arány! Aztán egyik este szól a telefon, Csíkból hívott a még megmaradt egyik tanfelügyelő és valahogyan így vigasztalt: „Ne törődj, Gyula, te meg kell értsd, mire megy a játék! Láthattad, én felelek a körzetért, de nem vittek magukkal. Te ne mondj le, s kész! Ők remélik, hogy lemondasz. Ezek idegileg akarnak kikészíteni!” Hogy ne törődnék, mikor 20 évemet a fiatalságomból ennek az iskolának szenteltem és tudom, mit tettem.

1989. október Akarva nem akarva nagy felfedezést tettem ma. Történelem órát látogattam a IV osztályban és ámulva fedeztem fel, hogy a bálolnai 1437-es felkelésnek nincs vezetője. Valakik ellopták a vezért! Gondolom, világos, miért nincs benne, a tankönyvekben a vezető neve. Mert, ha jól emlékszem, Budai Nagy Antalnak hívták. S ez a név rosszul hangzik annyi csetepaté hős vezér mellett.

1989. november Tovább folyik a kegyetlen egér-macska harc. Idegeket tépő játék ez, meddig lehet bírni? A főtanfelügyelő a híres és személytelen semmitmondó ellenőrzés után kiküldte a történelem szakos tanfelügyelőt. Becsületes, román embernek tartom őt! Azzal nyitott be: én ismerem a munkájukat, de sajnós úgy jöttem, hogy a végén szankciókat kell osztogatnom. Semmi kézzelfogható hibát nem kapott, nem is keresett. De szankcióra írta elő a történelem tanárnőt (szerintük az a baj, hogy ezt a tantárgyat magyar ajkú tanár tanítja). Állítólag nem megfelelő a történelem kabinet.

Ismét rosszul aludtam. Tehát így is ki lehet készíteni az embert! Másnap csak lézengtem, csak fizikailag voltam jelen az osztályokban. Az V. osztályban lelógó kezem egy padon felejtettem,

nem tudom, meddig lehettem így, csak arra eszméltem, hogy a nagy csendben egy vézna gyermekkéz rásimult ráncos, fáradt kezemre s ezt kérdezte:

- Miért szomorú a tanár bácsi?

Magamhoz tértem. Mintha újra születtem volna. Adós maradok egy életre ezért a lelkesítő, tiszta simogatásért. Igen, ezért és csak ezért érdemes gürcölni!

1989. december 16-17. Szörnyű hírek jönnek Temesvárról. Lőnek, gyilkolnak a katonák és szekusok. Ott van egyetemen Ildikó lányunk. Mi lesz vele? Nem lehet telefonálni. Az órák napok szörnyű lassan telnek. Csak várunk, várunk. Imádkozunk.

1989. december 19. Éjjel valaki kopog az ablakon. Jó Istenem, vajon milyen hírt hoznak? Nem merek kiszólni, földbe gyökerezett a lábam. És akkor csak megszólal Ildi leányunk:

- Nyissátok már ki az ajtót! Nagyon fáradt vagyok...

Hát, ez nem éppen gyenge szívű embernek való pillanat. A nagy örömben is bele lehet halni. Összeborultunk és így sírtunk jó darabig. Aztán mesélt, mesélt. Én csak annyit értettem, hogy a bentlakásukba is belőttek a katonák. Bambán álltak velük szembe a katonák készen bármikor lőni fegyvertelen emberekre! Szívünk mélyén felcsillan egy kis reménység. Istenem, tartsd meg Tőkés Lászlót!

1989. dec. 21-22. Csíkszeredában alszom a lakásunkban. Óriási az öröm. Idegenek borulnak egymás nyakába! Egész éjjel dörömbölés, csattogás, fogalmam sincs, mi történik, de nem megyek ki a városba. Aztán reggel minden megvilágosodik: a milícia és a szekuritáté előtti kocsik nagy részét szétverték az emberek. A kis számaikról ismerték fel azokat.

1989 karácsonya és az utána következő napok A lelkesedésnél csak a kapkodás, összevisszaság, dilettantizmus a nagyobb. A forradalom nevében haragosokat vernek félholtra, ablakokat zúznak pozdorjává, menetelő terroristákról beszélnek, előre könyökölnek az akarnokok, a demagógok. De egy biztos: érdekes, csodálatos érzés azt hinni, hogy nincs diktatúra! Bennem, nem tudom miért, a boldog érzésekkel valami belső nyugtalanság is vegyül. Tudom azt, hogy le fog tisztulni valamikor, de mikor, ez a helyzet. De visszataszító dolgokat is észlelek: nagy a hangja a csöcseléknek! Mindenkit lehet szidni, mocskolni, rágalmazni. És pirulva látom, hogy a templomban azok ülnek elül, akik eddig soha nem jártak Istentiszteletre! Ha apám élne, erre ismét azt mondaná: fiam, megint a fejetetejére állt a világ!

A reménység és a keserű csalódások éve

Hiába ölelkeztünk, ünnepeltünk együtt az első napokban! Nem lehet, csak úgy, parancsszóra rendszert változtatni. És főleg nem lehet felfogást, agyat, szívet cserélni! Hogy lehetne évszázados ellentéteket, amelyek két nemzet között léteztek, egyszerűen elseperni. Az elején azt írtam, hogy csak akkor vettem elő a naplómra, csak akkor jegyeztem bele valamit, ha már zúgott a fejem, ha már nem fért bennem a harag, az elkeseredés. Azt gondoltam, hogy 1990 januárjától már nem lesz szükség a naplómra. Hát nem így történt! A reménység napjai után jöttek a felkavart vizek, csalódások, kiábrándulások éve. Igaz, legalább a szájunk járhatott. De hamar meggyőződtem arról, hogy a nagy testvér mindig figyel! Milliós példa van erre a mai napig. De peres szájunkat nem fogtuk be és mondanivalónkat újságcikkekbe közzeltük az erdélyi sajtóban, főleg a Hargita Népében. Ezeknek egy részét a könyv is tartalmazza, mint a mindennapi harca-ink tanúbizonyságai. Amikor megjelentek, sokan gratuláltak, mások meg figyelmeztettek a cikkek tartalmáért. De meg kellett azokat írnom, másképp nem tehettem! És amikor a belső feszültség siettetett, akkor újra elővettem a naplómra és bejegyeztem a nekünk fontosnak tűnő eseményeket, amelyeket türelmetlenségünk, haragunk, vívódásaink és olykor-olykor apró örömeink cibáltak elő lelkünk mélyéből. Ma, olvasva őket, elcsodálkozom, milyen kevés is elég ahhoz, hogy egy napra jól érezzük magunkat itt, ahol születünk, ahol ősünk éltek. Mert már százszor leírtam csak úgy, magamnak is azt a gyönyörű csángó keservest:

„Csík vármegye, Gyimesvölgye a hazám”

1990 február Próbálkozik a nép, alulról kezd építkezni. A szülők nagy keresztet készítenek és az a régi kereszt helyére, a toronyba kerül, hiszen ezt az iskolát egy püspök építtette. Két ismerősöm keres fel Csíkszeredából, hogy mozgassam a helyi kezdeményezéseket, szervezkedéseket. Én szeretnék megmaradni közkatonának! Valahogyan megcsömörlöttem a politikától. Tudom, hogy ez nem helyes út, de így érzem! Utálom a könyöklést, a gyúródást! Engem a gyermekek érdekelnek. Csúnyának, de demokratikusnak tartom, ahogyan megválasztjuk a tanfelügyelőket. Csak ne lennének egyesek olyan nagy szájuak!

1990. február vége Hihetetlen, csodálatos dolgok is történnek! Felvettük a kapcsolatot egy budapesti iskolával és az ők költségén tőlünk is 15 gyermek Magyarországra utazik. Megbízást kaptam a tanfelügyelőségtől, hogy én vezessem a mi kis csapatunkat. Szervezünk, közös útlevelet készítünk, számoljuk a napokat. Március közepén indulunk! Ízleljük a szabadságot. Nem tudom mi, de valami nyugtalanít! Vészmadár volnék, vagy csak igen-igen sokat ijesztgettek az utolsó tíz évben? Nincs erre magyarázatom!

1990 március Elindulunk egy magyar busszal Magyarország felé. Keresztúron még gyermekek és kollegák kapcsolódnak hozzánk. Csodálatos a hangulat, népdalokat, a székely és a magyar himnuszokat énekeljük. Úgy látom, a határnál is mintha változott volna a hangulat. Nem annyira” mindenek urának” látszanak a vámosok.

1990 március közepe Budapesten vagyunk a gyermekekkel. Várost, iskolákat látogatunk, szinte a tenyerünkön hordoznak a házigazdák, iskolák. Csángó énekeket, táncokat is bemutatnak tanulóink, nagy a siker. És ebben az öröm-mámorban egyszer csak berobban a hír: Marosvásárhelyen Sütő Andrásnak kiütötték a szemét, magyar vért követel a román csőcselék. Bekövetkezett, amitől féltem. Istenem, vajon hogy kerülünk haza?

1990. március Nyugtalan napjaink vannak, lessük a híreket. Szeretnénk már hazakerülni. Sajnos, a magyar autóvezetők is félnek a hírek alapján Romániába menni. Sok magyar kocsit megdobáltak, rongáltak. Végül mégis akad egy bátor fiatalember, aki a csoportot hazaindította. Már sokkal félénkebben énekeltük a Székely himnuszt. A határnál mintha alább hagyott volna a vámosok rövid udvariassága, ismét pökhendiek, durvák! De hát egy-két hét, hónap alatt nem lehet megváltozni. És főleg nem a magyarság irányában! Tanácskozunk, és úgy döntünk, hogy nem Vásárhely felé megyünk, hiszen ott még forró a levegő. Azok, akik örömmel ölelkeztek, paroláztak decemberben, most ádáz ellenségek! Ahogy a falvakon, helységeken haladtunk át, nem a helységtáblákról tudtuk meg, hogy román vagy magyar falun haladunk át, hanem a lakosok integetéséből: látván a magyar buszt, ha az öklüket rázták, köpködtek, akkor azok a nemzetalapító többséghez tartoztak, ha meg mosolyogtak, és félénken integettek, mint megijesztett bárányok, azok magyarok voltak. A „megijesztésről” még lehetne beszélni, hiszen Vásárhelyen is megmutatták végül is, erejüket, összetartásukat a magyarok. Sajnos, így állunk a hirtelen ránk szakadt demokráciával. Az Alexandrescu kis és nagy kutyája jut eszembe: a nagy kutya igazsága nem lehet egyenlő a kisebb testvériével! És az is világos, hogy a román nép nagyon manipulálható, nem érett még meg a demokráciára! Ezt a népet mindig vezette, dédelgette valaki, önállóan képtelen gondolkodni. Erős itt a csorda, a juh-effektus!

1990. június Első szabad Pünkösdi! A gúzsba kötött lélek, érzélem valósággal robban. Istenem, milyen erővel tör fel az öröm! Újra indul, mint egy 40 év kényszerpihenés után a „fehér keresztalja”, ahogyan a gyimesi csángók Somlyóra haladó pünkösdi búcsúmenetét nevezték. Az alsó Gyimesből indultak és Középlokon ezres tömeg várta az út két szélén, a templom előtti téren őket. Életemben ennyi zokogó embert nem láttam: úton, útfélen sírtak, zokogtak, egymás nyakába borultak a búcsúsok és nézők. Sírtak örömeikben, hogy újra fogadhatják a bükki keresztalját, őket Felsőplokon elszállásolják, majd együtt indul a három keresztalja Csíksomlyó felé, a Babba Máriához! Együtt énekelnek, imádkoznak és ez alkalommal sírnak, akárcsak azok a csíki testvéreik, akik kapukban várták a fáradt búcsúsokat hideg vízzel és meleg tekintettel. Eszembe jutnak egy öreg adatközlő szavai, ahogyan leírta a régi keresztaljak találkozásait, ahogy az utakon, ösvényeken Somlyó felé tartottak: „Amikor esszetalálkoztak a keresztaljak, a

lobogókat földig hajtották, így köszöntötték egymást. Suhogtatták, suhogtatták a zászlókat. Istenem, hogy suhogtak, még álomban es ezt hallottam, amikor nem volt szabad menni”.

Mondom, sírtak örömben az újrainduláskor, de ebben a sírásban a félelem is ott rejtőzött, mert egy előző nagy öröm után berobbant a Fekete Március is! És utána a rengeteg, szinte állampolitikává előléptetett képtelen vádaskodás a magyarság ellen...

...Csíksomlyói csodatevő Babba Mária, akit mindennapi imájukba belefoglalnak a gyimesi csángók, Téged kérdezzük, hogy lesz tovább? S kérünk, amit tenni szándékozunk, abban légy segítségünkre!

1991 január 5. A mi gyorstalpalós politikusaink is rettenetesen gyúródnak, helyezkednek az új helyzetnek és helyeknek megfelelően. Egymással is harcolnak, ha kell! Ilyen a politika, tele kemény pofájú alakokkal, és mintha megmaradt volna a múltból a szlogen: „a cél szentesíti az eszközt”. Innen, Gyimesből úgy látszik, hogy a mieinknek nincs gazdasági politikájuk és kevesen vannak, akik kemény háttérrel pottyantak volna be az új politikába és gazdasági életbe! Szeretném, ha ebben tévednék, de a volt szekusok, pártfunkcionáriusok gyorsan átvedlettek újdonsült kapitalistákká, mert volt pénzük, és első dolguk az volt pl.

Marosvásárhelyen, hogy ilyen-olyan üzleteket, vállalkozásokat hoztak létre, így rátették a kezüket a város központjában a gazdasági életre. A mieink addig gyertyát vásároltak, arra még akadt valami pénz, a békés tüntetésekhez. Ez is kell, de nem tudom, melyik fontosabb!

1991. nyara Egyre kevesebbet jegyzek a naplómba! Most már, ha valami számomra nem normális dolog, azt újságcikk formájában írom meg. És a Hargita Népe mindig, változtatás nélkül lehozza a mondandómat. Ezért sok gratulációt kapok, de figyelmeztetést is! Legutoljára idős tanárom, aki minden léptemet máig követte, és aki sok rendszerváltást megért, arra kért, hogy azért vigyázzak magamra, mert néha az igaz veszélyes lehet... Megígértem, de nem tudom betartani a szavamat!

1991 augusztus Haldoklik a gyermeklap, a Cimbor. Szegény jó Elek Apó, ha látná ezt. Úgy látszik, a szép szónak most, itt, nincs értéke!

1991 szeptember Érdekes dolog megfigyelni azt az erőlködést, ahogyan a régi új urak igyekeznek megszilárdítani hatalmukat. Már jött egy átírat, még nem olyan durva hangon, mint ezelőtt, mondjuk, három évvel, de már az új román hatalom is lassan élesíti a körmeit, és az arról szól, hogy a beírási naplókból magyarul írják az órák nevét stb. Ejnye, ejnye, milyen bajok vannak a tanügyben! Igaz, hogy alulról próbálunk építkezni és nem állunk már vigyázban minden hülye átírat nyomában!

1991 szept. Nem kérdeztük meg a felsőbb szerveket, de iskolánk felvette az építő püspök, Majláth Gusztáv Károly nevét. Kiléptünk a névtelenség, a számok világából. Hihetetlen, de kirándulásokat szervezünk Magyarországra, van testvér iskolánk, sok könyvet kaptunk tőlük. Még érkezett a Szabó Ervin könyvtártól egy egész teherautónyi könyv! Vannak közöttük elavult, már nem időszerű könyvek is, de rengeteg szépirodalmi és tudományos, érdekes könyv jött. Tízezer kötet az nem kevés! A tv és rádió már csak kétnaponként egy-egy döfést ad szárnyszegett magyarságunknak. Igaz, a katonaadásból csak úgy csorog a magyarelles szítás! Ha egy nap ez hiányzik, akkor ez ünnepnapnak számít. De mi mindezek ellenére alulról építkezünk! Tesszük a kötelességünket.

1991. október Egy agyalágyult öreg román tábornok (talán az erdélyi hadtest főparancsnoka) azt állította a sajtóban, hogy Hargita megyében székely fiatalok felfegyverkeznek, és az erdőben gyakorlatoznak, készülnek valamire. De mire? Nahát veszélyben van Nagyrománia! Ezen már csak nevetni lehetne, ha néha- néha el nem hagyna a humorérzékünk! De a nevetésünk szomorú fintorrá torzul akkor, amikor a mi magyar prefektusunk este mossa a kezét a televízióban! Mitől félünk még mindig? Vagy a magyar vezetőink a székeket féltik? Hiszen ilyen esetben kategorikusan vissza kell a hamis állításokat utasítani és a hazugságokra konkrét bizonyítékokat kérni! Csak úgy tudjuk a régi- új urakat kissé megfélemezni, ha világosan, bátran kinyilvánítjuk a

véleményünket! Még bízunk a világ ráható erejében is és szokjunk le az állandó meghunyászkodásról és bocsánatkérésről. Máskülönb mi leszünk az örökösen valakitől (főleg a saját fajunktól!) elhatárolódók népcsoportja! Vállalom bűnösségem az Istenem előtt, de örökön- örökké nem dobhatok kenyérral vissza, ha valaki kővel hasogatja be a fejem!

1991. december Teremtöm, mennyi mocskot rárok a román sajtó Tőkés László püspök úrra! A forradalom szikrájából igyekeznek ellenséget kreálni! Így lettek szekusok, katonatisztekből a forradalom hősei! Az igazi hősoket félreállítják! De hát a történelemhamisítás a románok legfőbb erénye volt mindig és az is marad!

1992. február Felcsíkiakkal beszélgetek. Öregek. Legfőbb gondjuk a reteszelés, zárás, mert gyakori lett a betörés. Íme egy jel arra, hogy átvettük, sőt tovább fejlesztettük a többség egyes olyan tulajdonságát, amely itt régen ismeretlen volt. Nagypapánk meséli, hogy Gyimesben valamikor nem zárták az ajtókat, csupán keresztbe tették az ajtó elé a seprőt, és bárki tudhatta, nincs otthon a gazda, nincs ott keresnivalója! Ma egészen más a helyzet: hétfő helyiségekbe törnek be és lopnak, minden mozgathatót elvisznek. Mit is lehetne azért tenni, hogy az itteni magyar, legyen az székely vagy csángó büszke legyen kilétére és ez a viselkedéséből, beszédmódorából is kitűnjön? De azt hiszem, ez ma már utópia! Hiszen nézzünk csak szét falvainkban, időzzünk el egy kicsit a csíkszeredai vasút vagy autóbusz-állomáson, mintha várnánk valamire, mintha utaznánk mi is. De az se baj, ha utazunk, mert akkor tovább szemlélődhetünk, hallgatózhatunk. Biztosra állítom, hogy nem felemeltük a kisebbséget környezetünkben magunkhoz, hanem mi is lesüllyedtünk a lehető legalsóbb viselkedési fokra! Részeg atyafiaink Budapesttől hazáig az autóbuszon minősíthetetlen modorban beszélgetnek, káromkodnak, hangoskodnak még akkor is, ha kis gyermekek, nők, öregek félénken feléjük pillantanak. Mert rájuk szólni senki nem mer! Megtörtént, hogy valaki a vonaton rászólt a randalírozó Gyimes felé tartó fiatalokra és alig úszta meg verés nélkül hazáig. És itt egy kicsit elgondolkozom: vajon szabad-e a mi hibáinkról egyáltalán beszélni? Vajon nem úgy érezzük- e néha, hogy mi jobbak vagyunk csak azért, mert magyarok vagyunk? „Rossz az a kutya, amelyik a saját fészket megugatja”- tartja a közmondás. De mi mást tehetnék, olyan szomorú tapasztalat után, mint amelyet a következőkben leírok:

Magyarországi ismerős családdal járjuk Csíkszereda utcáit. Minden szép, minden jó, addig, ameddig az én lakásomhoz nem megyünk megpihenni. A lakás a Gyermek-sétány negyedben van. Lehangoló a környezet. Egymásra épült tömbházak, fekete, szinte kormos falakkal, mint valami csángó esztenák, betört bejárati ajtókkal, minden tárva-nyitva. A nyomorúság valósággal kikönyököl ezekből a lakó panelházakból. Láttam vendégeim arcán a meglepetést. De mit szólhattam volna? Nyaranta náluk járok szintén panellakásban, de nem létezik összehasonlítási lehetőség! Azért mondom, a nyakas büszkeségünket félre kellene tenni, mert nyomorúságért nem kell Moldvába menni! Aztán mindenre kalapot tett az esti utazásunk vonattal Csíkszeredától Középlokig. A család- két kis gyermek és a szülők- valamint mi magunk, elhelyezkedünk egy tökmagos kocsiban. Indulás előtt hátunk mögé ül három atyafi, hangsúlyoznám, nem fiatalok, nem tizenévesek, hanem harmincon felüli munkás emberek. Szokás szerint előkerül az igen-igen elterjedt útitárs, a pálinka is. Hogy mikről tárgyaltak, üvöltöztek, azt nem tudom ide írni! De egyszer a vendégasszony megkért, menjünk ki a folyósóra, hogy ne hallják a gyermekek ezt a sok trágárságot! Szégyenemben a föld alá süllyedtem volna! Hát így állunk a viselkedésünkkel, gögös, beképzelt büszkeségünkkel! Nincs a világnak még egy olyan helye, amellyel felcserélném Gyimes, Hargita megyét. Mert nekem ez a hazám: nem Románia, az csak egy ország, hanem Csíkvármegye, Gyimes! Még egyszer, de nem utoljára ideírom a régi csángó keserves néhány sorát:

...”Csíkvármegye, Gyimes völgye a hazám
Arra sirat ingem az édesanyám
Dehogy sirat, rég elvagyok felejtve
Meg se hóttam, s már el vagyok temetve...”

Amikor leírom, elmondom a fentieket, nagyon szomorú vagyok! Igen-igen elburjázott a népcsoportunk! Mit lehetne, jóemberek, tenni, hogy kis népcsoportunk minta legyen a minket körülvevő tengerben?

1992. március Egy óriási autónyi könyv érkezett Budapestről az iskolánknak. Több ezer kötet. A rakomány láttán érkeznek is a szomszédok, jómódú gazdák, hogy segítsenek lerakni a dolgokat. Ők még nem tudják, mit hoztak a vendégek! Nyílik a nagy ajtó, és mindenhol könyv, könyv. Egy-egy adagot bevisznek a jó gazdák, majd elsomfordálnak, mint a kámfor. Ők nem ezt várták! Hát ilyenek vagyunk, érdek-emberek. Azt hiszem a sok megsegítésnek szánt adakozással önzővé, iriggyé tettük az embereket.

1992. április Már nem lep meg az, hogy a románok nyugtalanok azért, amiért sok év után a magyar politikai elit minket is a magyar nemzetbe tartozónak tekint! Demokrácia ide, liberálisok oda, ha valaki román politikus, az egy adott esetben mind egy nótát fúj: nemzeti állam, magyar veszély, ezek olyan kifejezések, amelyekkel örökös sakkba lehet tartani egy elvakított népet. És aztán ráadásnak itt vannak a mi politikusaink is! Nem mondom, hogy könnyű dolguk lenne ott fent a parlamentben! De azt a féktelen gyurakodást, helyezkedést a leveses fazék körül, azt igenis, utálom!

1992. április 28. Meg lehet szelídíteni a sast, az egeret, az elefántot. Mi történik hát az élet koronájával, az emberrel? Tör, zúz, szavai sokszor gyűlöletet fröcskölnek. Vásárhelyen, a virágok egykori városában úgy mondják, minden látható tulipánt letapostak jól ismert ismeretlenek. Szegény virágok! De főleg szegény, üres lelkű emberek!

1992. május Budapesten vagyok egy díj átvételére. Ilyenkor cél nélkül, vagy mégsem, járom a várost. A Moszkva térről szeretnék felgyalogolni a budai várhoz. Beülök a Mátyás templomba, és csodálom a régi, történelmi lobogókat, gondolatban velem vannak nagy fejedelmeink. És persze, azért is megyek a Moszkva térről (tehát nem cél nélkül!) hogy egy régi ház falán a kaptató lábainál megbámuljam az 56-os golyók nyomát! Atyám, mi lehetett itt! Mondjon a világ még egy olyan kis népet, amelyik a történelem folyamán annyiszor szembe mert szállni az elnyomó túlerővel. Ilyenkor végtelen megnyugvás, igen, lelki megnyugvás fog el és fűtyülök az idióta, idegbeteg Funárra és Vádimra, akik nem csak a maguk, hanem a hatalom bábjai is! Ahogy leírtam, mindig úgy szokott történni. És mégis, ezen a reggelen rettenetesen megbántam, hogy erre jöttem! Az egész napomat elrontottam, más is észrevette a szomorúságomat. Borzasztóan lehangoló, ahogyan a Moszkva téren az erdélyiek, javarészüik fiatal, állnak és árulják munkás karjaikat. Erősen hasonlít ez a régi rabszolga kereskedelemhez és nagyon lélekölő, megalázó, mert vannak olyanok, akik hetekig kijárnak ide, és nem választja őket senki el, csak azért, mert alacsonyabbnak, véznábbnak teremtette őket a Fennvaló! Jönnek a munkáltatók, éppen csak meg nem tapogatják izmaikat, karjaikat, éppen csak a fogaikat nem vizsgálják meg, reménykedve néznek, várnak a szegény erdélyiek, aztán ki-ki viszi az emberét! Holnap is nap van, holnapután is, de meddig mehet ez? Tudom, hogy Magyarország rengeteg munkát adott a mi szerencsétlen munkanélküli fiataljainknak! Azt is tudom, hogy onnan sok pénz, cucc, régi olcsó kocsik vándorolt ez által Erdélybe. És hozták a betevő falatot! De Jóemberek! A komputeres világában nem lehetne ezt a munkaerő adást-vevést civilizáltabban és ne ennyire megalázóan, lélekölően csinálni?

... Egyedül ülök órák hosszat a várnál. Igen, egyedül, mert most érzem igazán, mennyire egyedül lehet az ember még akkor is, ha ezrek, a nyugati turista világ boldog kirándulói nyüzsögnek körülötte. A Hilton szállóra is lassan leszáll az este. Huszáros öltözetű kapusok tessékelik be a vendégeket. Benn felvonít, felugat halkán egy szaxofon. Lemerném fogadni, ott egy erdélyi vendég sincs! Vajon a Moszkva téren hányan tudták eladni magukat? Hol lehet most a sok székely fiatal? Felszívta őket a Város, amelyik most ezer fényben csillog a Duna két partján.

1992. június Évente két-háromszor járok Magyarországon, és ahogy telik az idő úgy fokozatosan mutatkozik a vámosok igazi régi arca. Az „események” utáni első hónapokban udvariasok, mosolygó arcúak, jóindulatúak voltak. Két év múltán már ránk kiabálnak, durván beszélnek,

éreztetik, hogy ők az urak! De hogy is képzeltük kezdeti naivságunkban, hogy valaki bevett szokásait úgy tudja lecserélni, mint a szennyes ingét? Erről győződtem meg a legutolsó utam alkalmával is. Leparancsoltak csomagjainkkal az autóbusról, kiraktuk azokat az asztalra és vártunk, vártunk, nem tudni miért vártunk, mert előttünk senki nem volt. A sarokban újságot olvasott egy alak. Egy órányi várás után a sarokban ülő basa letette az újságot, ráérősen hozzánk ballagott és a következő gúnyos megjegyzéssel kezdte a vámolást: "Ia să vedem, ce mai fac concetățeni nostri dragi" (Lássuk, mit csinálnak a mi kedves polgártársaink?) Persze látta az autó jelzését és tudta, honnan vagyunk. De ennél is megalázóbb volt, ahogyan egy öreg felcsíki nénivel viselkedett, aki már régebb kiköltözött fiához jött látogatóba. Románul nem tudott és engem kért fel, hogy legyek tolmácsa. A szerencsétlen anya egy sült tyúkot vitt idegenbe szakadt fiának. A vámos ebbe kötött bele!

- Mondjad, fiam, hogy nem jöhettem üres kézzel, 'sze ha otthon a szomszédban lakó másik fiamhoz megyek, akkor sem megyek üres kézzel. Hát akkor ilyen messze, s őket nem láttam négy esztendeje!

Az igazi baj nem ez volt, hanem az, hogy a néni miért nem tud románul?

- Hetven éves vagy- tegezte le az asszonyt a durva, neveletlen vámos- eszed a román kenyeret és nem tudsz románul!

Én szépen lefordítottam, amit hallottam és igazi, székely észjárású választ kaptam a nénitől:

- Mondjad, fiam, hogy én egész életemben megdolgoztam a kenyérért, megtermeltem azt, s már akkor es kenyeret süttek az őseim, amikor mások még nem es ismerték azt!

Hát ezt azért pontosan így nem mertem lefordítani!

1992. november Nem tud pihenni a sírjában szegény igazságos Mátyás királyunk. Funár, a hírhedt magyar gyűlölő idióta csúfot űzött a kolozsvári gyönyörű Fadrusz szoborból. A hatalom pedig kajánul mosolyog. Bolondnak nincs törvénye! Úgy érzem, ez a bohóc még sokáig bohóckodik sokunk keserűségére.

1993. január Funár tovább ténykedik: óriási zászló rudakkal vette körül a Mátyás szobrot. Ez a Románia termeli a beteg elméket. Jó talajra találnak!

1993. március Sortűz Tökés László püspökre. Sajnos, nem csak a románok támadják. Én mindenben igazat adok neki! Esetleg ahogy elmondja tökéletes igazát, maga a hangnem vagy a mondandó megfogalmazása nem politikusra vall. De az igazában én személyesen soha nem kételkedtem!

1993. július Romániában nem egy igazságszolgáltatás létezik. Meggyőzött erről, ha még léteztek volna kételyeim, Galbács Pál tv riportja a zeteloki magyar fiatal üldözöttek, bebörtönzöttek sorsáról. Létezik külön igazságszolgáltatás az elsőrendű polgároknak és aztán az igazság morzsájából, csipegethetnek a másodrendű, rangú polgárok is. Gondoljunk csak a véres vásárhelyi márciust követő igazság- szolgáltatásra, a zeteloki bebörtönzöttekre és ezt a sort lehetne folytatni. De érdemes-e?

1993. július 15. Mondtam már, hogy néha- néha a felhők közül kikukucskál a nap! Először, nem tudom hány év után, magyarul is letették az orvosi esküt a vásárhelyi végzősök. Így kell, ne várjunk mindenre a kormány rábólintását, állítsunk szobrokat, rendezzünk ünnepeket minden eldugott kis faluban, iskolánál. Építkezzünk alulról! Ami nyugtalanít, gazdasági erőnk lassan gyarapszik. Nem tudom, van-e az érdekszövetségünknek gazdasági politikája? Politizálni, néha ízléstelenül gyúródni is már megtanultak! És felemelik hangjukat közösségünk érdekében. Nem tudnám megmondani miért, de úgy érzem ez a hang nem mindig elég erélyes! Jól tudom, nincs szükségbólogató Jánosokra, egyhangú szavazásokra, de lent az egyszerű ember nem érti a párharcokat: Tokay- Tökés stb. és féltik az érdekszövetségüket a széthullástól.

1993. július 22. Mária Magdolna napja van, több mint 100 éve a gyimesi csángók legszebb búcsús napja. Ezt már Orbán Balázs is megírta. Gyönyörű idő van, rengetegen összegyűltek a három Gyimesből és a csíki, moldvai falvakból is. Engem mégis valami zavar: korareggel már kivonult a helyi öt rendőr és nem csak ők. Átveszem a régi rendszer gyakran használt

szórózsáját: nőtt, igen megnőtt az egy fejre eső rendőrök száma! Valamikor volt kettő, most van öt! Ki fél és mitől?

1993. augusztus 5. Mese nincs, azért is mi alulról építkezünk! Nacionalista nyilatkozatokat félretéve, a mi berkeinkben dúló frakciós harcoktól eltekintve, mindenki teszi a magáét! Most éppen Homoródon vagyunk, ahová sok száz magyar egyetemista gyűlt össze. Milyen ügyesek ezek a fiatalok, szerveznek, énekelnek, szemináriumokat tartanak. Ilyenkor úgy érzem, a nap minket is süt. Félre kell tennünk az örökös panaszkodást, itt minden területen dolgozni, **mindenhol keményen** kell dolgozni fiatalnak, idősebbnek, másképp nincs jövőnk! Szeretném megérni azt az időt, hogy minket senki, de abszolút senki ne sajnáljon, inkább csodáljon!

1994-augusztus- szeptember Az örökmozgó, nehézséget nem ismerő esperes megalapítja a Szent Erzsébetről elnevezett Katolikus Gimnáziumot. Csodálni valóak ezek a jövőbe tekintő alkotó egyházi emberek! Dani pap Gyimesbükében templomot épít, akkor, amikor tornyos, főleg katolikus templom nem épül az egész országban, majd ott magyarul tanítja írni - olvasni a csángó gyermekeket, mert az iskolában, sőt az iskola udvarán sem szabad magyarul megszólalni a Trianon és a nagy szovjet felszabadítás árváinak. És most itt van Berszán Lajos, aki mert álmodni és kölcsön termekben megindítja a tanítást. Először a völgy iskoláinak tanárait, igazgatóit hívja meg óra adónak, majd lassan, úgy reméli, egy debreceni katolikus csoport segítségével felépül majd a sziklára építendő kis templom és egy modern gimnázium, ahol gyimesi, moldvai és székely fiatalok tanulhatnak. Szép, merész álmok! (Utólag írom ide: az álmok valóra váltak! Ma Hargita megye egyik legszebb iskolája párhuzamos osztályokkal működik, többen már a volt tanulókból egyetemeken, főiskolákon tanult és tanul tovább! Igen, a szép és merész álmok valóra váltak, köszönet érte Berszán atya, akit gyermek, szülő és mi, akkori tanárok is csak úgy, egyszerűen PAPBÁCSINAK hívtunk. De, reméljük, Te érezted, hogy mennyi szeretetet rejteget a csángóknál ez a „bácsi” szó!)

1999. június Kerek száz éve építtette Majláth Gusztáv Károly püspök a gyimes- középloki (megállói) iskolát, amelyik ma az Ő nevét viseli. A jelenlegi tanárok, tanítók közül is többen itt végeztük az általános VII. majd a VIII. Osztályt. Ezért szívügyünknek tekintettük a kerek évforduló tisztes megünneplését. Domborművet készítettünk egy szentkeresztbányai szobrással és meghívókat küldtünk a volt és még élő tanároknak, tanítóknak és a környék itt végzős felnőtteknek. Tanulóink szép műsorral szerepeltek. Sokat segítettek a vállalkozók, Polgármesteri Hivatal, személyesen Nagy Imre polgármester. Minden szép volt és este mégis keserű szájjal tettem pontot mint igazgató, az ünnepségre! Mivel itt nem lehetett a jelenléttel politikai tőkét kovácsolni, a főtanfelügyelő nem jelent meg és a megyei tanügy részéről senki nem volt itt! Abban az évben ezt a tisztséget Beder Tibor töltötte be. Nagyon csalódtam benne!

2004 – Román (ortodox) húsvét – Írtam egy hosszú újságcikket, amely meg is jelent a Hargita Népében. Címe: Szépen gyarapodik a bükkloki kolostor. A befejező mondat valahogy így hangzott:” Az újjáépített templomocska stílusát tekintve 50 év múlva már be fogja tölteni felépülésének a 2000. évfordulóját. Én ismerem a kis templom felépítésének történetét. A XX. század elején építtette egy szépvízi asszony férje tragikus halálának emlékére. Római katolikus kistemplom volt. Trianon után megvásárolta a görögkeleti egyház, majd, idővel az ortodox egyházzá lett. Azért hívtam el Berszán Lajos esperes urat egy látogatásra az ortodoxok szent ünnepén, hadd halljuk, mi a véleménye a mai fiatal ortodox szerzeteseknek, papoknak a kápolnáról. Jól fogadtak, piros tujással és borral koccintgattunk, beszélgettünk, jópofáskodtunk. Hogy micsoda történelmet kreáltak ennek a valamikori kis templomnak, amelyet igazi erődítménnyé alakítottak át a régi kolostorok mintájára, azon csak ámultunk a pap bácsival! Így kell történelmet csinálni, ha valahol hiányzik az! Amikor szerényen feltettük

a kérdést, hogy honnan van a rengeteg pénz, amit ide beletömnek, jött a még szerényebb válasz: „a jóakarátú jó emberektől” Sajnos, az a jóakarátú ember, a román állam, keveset ad a többi egyháznak. De senki nem kérdi, hogy amikor itt rendezvény, mise van, kik jönnek oda és ott vannak-e a helyiek? Válaszunk: idegen megyékből idegenek jönnek (lásd ilyenkor a kocsi tábláit). Akkor miért is tüzdelték teljes- teli a magyar vidékeket hagymakupolás templomokkal, kolostorokkal? Azért, mert a lopakodó nacionalizmus, magyarán elrománosítás főszköze most, amikor Európa kapuit döngeti Románia, az ortodox egyház!
2004. október Elcsodálkozom azon, hogy mennyire nem tudja felfogni egy érettségire készülő diák, hogy mi is az a Holokauszt, zsidóüldözés, zsidó irtás.

Ugyanakkor, ha őszinte akarok lenni, én magam sem értem, miért kapott Kertész Imre Nobel díjat a Sorstalanság című könyvéért. Én valahogyan, kínnal-bajjal, sok abbagyással, elolvastam a könyvet, de igazán sem esztétikai, sem lelki, tartalmi kielégülést nem éreztem, inkább megkönnyebbülést, hogy na, ezen is túl vagyok, mint az utolsó 35-40 év Nobel- díjasainak a könyvén: elolvastam, élveztem, sokáig bennem zsongtak az író gondolatai, mondatai, érzései. Ezt bármelyik díjazott műről elmondhatom, legyen az szovjet, dél -amerikai, japán stb. S pont a mi, magyar díjazottunk könyve után ne legyen olyan utóérzetem, amelyik hetekig, hónapokig lenyűgözi az olvasót? Hát én megtettem a magamét

El akartam olvasatni legalább a legjobb olvasókkal az osztályból (12. oszt.). Lehet, hogy másnak sikerült ez, de nekem nem! És ezért nem a tanulókat okolom, hanem azt, hogy még a Nobel díjasok kiválasztásában is beleszól a mocskos, értékromboló politika!

2005 dec.6. Egyre gyakrabban rajtakapom magam, hogy minduntalan a magyar politikát figyelem és a sok hülyeség hallatán és láttán ezek borzasztóan tudnak engem, minket bosszantani! Hogy mitől is félnek ezek a szépnevű magyar politikusok, az már egyenesen visszataszító, idegtépő! Mert, hogy feláll a parlamentben a ferdeszájú Szabó képviselő és főnökével, a jó nevű, jó magyar miniszterelnökkel és főleg az Ildikó nevű aktivistával, akit egy levitézlett rendszerből sikerült átmenteni a felemás rendszerváltásos Magyar Parlamentbe , és azzal ijesztgeti a szegény eléggé sajnálatra méltó munkásokat, hogy ha a külföldi magyar valakik megkapják a magyar állampolgárságot, amit szegényektől mellel el sem vett senki, csak a határokat tovább taszították, akkor több, mint húszmillió emberke jön csak Romániából és jaj a helyiek, a bennszületett magyarok és nem magyarok munkahelyeinek! És ez nem elég! A szegény, panelházba zárt nyugdíjast pedig azzal ijesztgetik, hogy a sok átköltöző erdélyi, felvidéki, ukrainai nyugdíjas miatt majd kiürül a nyugdíjasok kasszája, kevesebbet kapnak, romlik az életszínvonaluk! És ők, szegények, akik a Kádár kenyerén éltek, sőt sok gulyáslevest ettek, el is hiszik ezt, és nyafognak, prüszkölnek az ATV- hullámain! De hát mit tegyünk, ha Magyarország már nem Magyarország, ha a nemzettudat bányamélyiségre süllyedt, ha ott ki lehet gúnyolni a volt nemzet jelképeit, himnuszát, ereklyéit, ahol a Szentkorona nem más, mint „egy bádogdarab” és így lehetne sorolni napokig!

...Nem ragozom tovább érzéseimet. Magyarország hivatalos része elutasította befogadásunkat a magyar nemzetbe, pedig ezt nem lett volna szabad megtennie, mert mi igenis, magyarabbak vagyunk sok-sok magyarországinál. 2005 dec. 5 a mi számunkra felér egy második

Trianonnal! Mégis ide merem írni, hogy az anyaországban vannak, sokan vannak, akik befogadtak volna, mert jobban ismertek minket, tudták, hogy a 60- 70 évesek nem hagynák el egy életen át gyűjtögetett vagyonukat, házaikat. Mert nekik Csíkvármegye, Gyimesvölgye, Udvarhely, Gyergyó, Háromszék stb. az igazi szülőföldjük és nem a lerobbant, állandóan felturkált Budapest, ahol Karácsony reggelén a Móricz Zsigmond körtéren a csikorgó hidegben óvatosan lépkedsz a szerencsétlen hajléktalanok dermedt lábai között, akik bambán bámulnak a kilátástalan semmibe kartonból összetákolt kuckóikból. Ha ránk szavaztatok volna, akkor sem cseréltük volna el az erdélyi nyugodtabb, tisztább életünket, még akkor sem,

ha néha- néha kiutasítanak innen. Hát ezért fáj és fáj nagyon a magyarok elutasítása! Mert véreiket (vagy mégsem?) utasították el!

2006 –2007- Itthon is vannak problémáink! Most egyetlen-egyről szeretnék írni, amely éveken átnyúlik, semmi eredmény nélkül. Mindenki látja, hogy a székely és gyimesi gyermekek az iskolák elvégzése után nem képesek megfelelően kommunikálni adott helyzetben a románokkal. Napnál világosabb, hogy ezt a nyelvet idegen nyelvként kellene tanítani, mint az angolt vagy németet. De ehhez a célnak megfelelő módszereket és tanszereket kellene alkalmazni! Hargita és Kovászna megyében össze is állítottak ilyen tankönyveket és segédeszközöket. De amikor meghallották Bukarestben, hogy Romániában egyeseknek idegen nyelv a román, vita nélkül szőnyeg alá söpörték a javaslatokat, érveket. Kiszámítottuk, hogy egy tanulóra hetente 2-3 óra jut aktív beszélgetésre, ha jól megszervezi az órát a tanár. A közvetlen környezeti hónapokig nem hall román szót a falusi gyermek! Egy nyelvet beszélve, sok gyakorlattal lehet elsajátítani. Azonban itt is győz a nemzeti gőg, a gyermekek román társaikhoz hasonlóan, ugyanazon könyvekből kínálódnak nagyon gyenge eredményekkel. De a politikusokat ez nem érdekli.

Ha őszinte akarok lenni, a rendszerváltás után keveset változott a helyzet a magyar iskolák szempontjából, pedig az RMDSZ gyakran van kormányzói helyzetben! Pl. államilag támogatott magyar egyetem ma sincs, a román nyelv oktatása nem változott, a 8. osztályosok a földrajzot és történelmet máig román nyelven tanulják, a történelmi szemlélet ugyanolyan egyoldalú, mint 30 évvel ezelőtt. Persze a mi tanáraink ezt a hézagot szemléletet mindig is magyarázattal javították, és ma lehetőség van erre egy új tantárgy beiktatásával A magyarság történelme címmel.

...Mostanában megírom újságcikkekben, ami bánt, vagy aminek örvendeni tudok. De azért megszokásból vagy túl fűtött érzéseim levezetésére, csak úgy, pontos dátum nélkül bejegyzem a naplomba azokat! Íme egy néhány válogatott bejegyzés 2006, 2007 és 2008-ból, innen-onnan:

- Szégyellni való, ahogyan minden évben Magyarországon megünneplik a nemzeti ünnepeinket. Kié ez az ünnep, amelyet elkertelnek az emberektől és csak a vezetők érezhetik át az ünnep sugallatát. Kinek szól a kürt, kinek lobog a zászló, ki adja, és ki kapja a virágkoszorúkat? Kemény verőlegények védik körös-körül az Istenadta néptől a haza hűn szeretett vezetőit. Ez nem ünnep, ilyen a világon nincs!
- Aztán meg lehetett nézni azt az irodalmi összeállítást, amelyik a megemlékezést zárta a Nemzeti Múzeum előtt. Volt ott minden, ami giccs, ami homályosít: egy ál-család (kopac apa, bamba fiú, anya és nagyapó) Hátul, a kerítésen kívül morajló, kiabáló tömeg, táncosok olyan mozgással, mintha csigolyakopással feküdtek volna Budapest korházaiban. Nagyapó Petőfiről mesélt egy történetet a történelemről, azt a távol álló tömeg bekiáltásai izesítették és így minden egy zagyva, vásári cirkuszba fulladt! A szereplők mondják a magukét, a betanult szöveget, szerencsére őket senki nem hallja, csak a távoltartott tömeg bekiáltásait, de viszont őket senki nem látja, mert őket ebben a magasztos pillanatban senki nem mutatja: ők a Nép! Micsoda ünnep! Bokaverés, bokaficam, izlésficam, nemzeti érzés-ficam! S ha értelmiségi szülte ezt a szöveget, vagy akár csak rendezte? Akkor még hozzá tenném: ez nem más, mint a magyar értelmiség egy részének a gerinc ficama is!
- Bejelentem: Arpád sávós zászló és Turul madár szakértő lettem! Ez a téma csepeg az állami televízió műsoraiból, az ATV adásaiból és egy-egy replika a jobb oldali sajtóból. És ezzel két táborra oszlik a magyar közvélemény, annyira, hogy valaki megszólít az újságos bódénál:

- „Uram, maga ilyen szemét lapokat olvas? – és úgy néz rám, mintha én lennék az oka annak, hogy ma a kis kocsmákban nem veregeti vállon őket Kádár papa és hogy a munkásosztály nem jutott a mennybe, ahogyan az megjósoltatott! De, témámnál maradva,

faltam a régi könyveket, igénybe vettem az Internet Google tudakozóját stb. és egy csomó mindent megtudtam a témákról: a lényeg az, hogy ez nem 1-2 év szüleménye, amelyet, mint jelképet, Szálassy és hívei használtak, hanem a magyar eredetmondák mitologikus madara, Kézei Simon szerint Attilától Géza fejedelemig a koronás fejű turul volt a magyarok hadi jelvénye. A nagy testű madárhoz fűződő legenda ismeretes Anonymus emlékeiből. A baj ott kezdődik, hogy akik az eredetmondáktól, a magyar múlttól félnek, el akarják azt törölni, azok nem ismerik, mivel hadakoznak! Szánalmas érveket szajkóznak a Napkeltében! Micsoda két pofa és micsoda hangnemben beszélnek az említett adásban a turulmadaras szobrokról! A hangnem után, ahogyan bizonyítják, hogy nem ismerik sem a legendát, sem a magyar múltat, két szó jut eszembe: a nőre a „városszéli kofa” a férfire pedig „gagyamarci” jelzőt használnám.

Tudom, hogy Csonka- Magyarországon ilyen szobrok vannak: Tatabányán, Szekszárdon, a Szabadság-hídnál Budapesten, a 12. kerületben stb. És ide írom: a váradi szorgos helytörténészek felleltározták az erdélyi turulmadaras szobrokat, jelképeket és rengeteget találtak. A székelyföldön is egy tucatnyi van és most legyenek erősek: senki nem követelte Romániában azok eltávolítását! Így állunk a magyarok magyarságtudatával otthon, Magyarországon. Javasolnám, pedig tudom, hogy ez megoldhatatlan: amelyik turulmadaras szobrokat sikerül lebontatni anyaországunkban, azokat szívesen átvennők Csíkban, Gyimesben és vigyáznánk rájuk, mert itt kevésbé bántják a madarakat. Helyettük adnánk rendes teheneket, hogy ne csodálkozzanak szegény erdélyi atyafiak a sok műtéhén-szobor láttán Kossuth, Széchenyi, Móricz stb. szobra mellett, hogy csak a legjelentősebbeket említsem.

Az Árpádsávós zászlóról, amely szintén sérti és izgatja egyesek fantáziáját, csak néhány adat: egy 1202-ből származó oklevél bulláján függő pecsét már megjelenik, de ott van II. András bulláján is 1220-ban, rajta van a IV. Béla pénzein is. Azután felcserélték a címet a kettős keresztessel, de az Anjou-Habsburg uralkodók újra használták. Tehát egyáltalán nem 1944-45-ös találmány! Igaz, a Hungarista Mozgalomnál is megtaláljuk 9 sávval: öt vörös és négy fehér sáv+ H. Miért ez a szám? Íme:

- nemzettartó paraszt, nemzetépítő munkás, nemzetvezető értelmiségi, nemzetmegtartó nő (gyermek, ifjúság), nemzetvédő katonaság.
- A nacionalizmust inkább a négy fehérsáv szimbolizálta: erkölcs, keresztény szellem, nemzeti tisztaság stb. + kereszt. Szerintem az első kilencből ma is legalább négy megállná a helyét!

A rendszerváltás után is megmaradt a négy piros és négy fehérsávós zászló, a köztársasági elnökök felesketésénél láthatóak voltak. Kérdem én, hol lát valaki itt nyilaskeresztet, amelytől annyira félnek egy törpepárt hívei?

-A népi kultúráról: Magyarországon ma nincs értéke, kellő megbecsülése az autentikus magyar népi kultúrának! Bartók és Kodály országában egyre kevesebbet lehet hallani a Kodály- módszerről, kimarad a zene oktatása, csodálkozik a módszert tanulni akaró japán szakember, hogy mi maradt a magyaroknál a régi hagyományos zeneoktatásból. A valódi népzene, tánc alig vagy egyáltalán nincs jelen a televíziós csatornákon (kivételesen a Duna II-Autonómia), pedig a világzene nem helyettesíti a népzeneét. Az lehet kellemes, szép, elbűvölheti a hallgatót, de a népzene az egészen más! Az felemel, közösségbe kovácsol (táncházak), a népzene metaforái könnyeket csalnak az értő szemébe. Úgy érzed, hogy segít a valakikhez tartozás érzésének a kialakulásában és annak ápolásában. Attól boldog vagy szomorú leszel. A románoknál nemzeti vagy más nagy ünnepeken alig létezik más zene. Három állandó népzeneét sugárzó tv adó közvetíti a szebbnél- szebb népdalokat, táncokat. A világzene lehet szép, de soha nem fogja helyettesíteni az igazi népdalt. A világhírű ír táncosok a gyönyörű ír táncukkal hódították meg a

világot! Mert az csak az övék és csak ők tudják úgy járni, ahogyan járnak!

2008 május 11 Pünkösöd napja Ez a nap, amelyet a gyimesi csángók a legnagyobb katolikus ünnepnek tartanak, az utolsó években az összmagyarság legfelemelőbb találkozója lett, ahol a világ minden részéről jönnek a magyarok lélekfürdőre, katolikusok, nem katolikusok, hívők és ateisták, de magyarok. Zászlók, táblák jelzik, ki honnan jött, már megszámolni sem lehet ezt a hullámzó tömeget. A Duna televízió azokhoz is elviszi a csodát a világba, akik nem tudtak eljönni valamilyen okból. Az első években nehezteltek a román hatóságok és médiák ránk és hiányolták a sok magyar zászlót. Aztán az egyik atyafi egyszerű válasza gondolkodóba ejthette a kicsinyes érdeklődő riportereket:

- De ce nu apare nici un drapel national, romanesc?(Miért nem látni egy román nemzeti lobogót sem?)
- Mert ez a magyarok szent ünnepe...!

Mára már csendesedtek a zavaros vizek. Legalább is külsőleg így mutatják az illetékesek. Hogy igazából mit éreznek, az számunkra nem titok.

2008 május 12 Pünkösöd második napja – Igazi csoda történt itt, a valamikori Magyarország legkeletibb vasúti őrházát megmentette a teljes tönkremenéstől Deáky András tanár, vállalkozó és egy magyarországi csapat, felújították, Bilibók Ágoston gazdag vasútimúzeumot rendezett be oda és ezen a napon, 65 év után először beszaladt egy magyar mozdony, magyar fenségjelekkel, személyzettel és utasokkal. Gyimesvölgyén végig a vasút mentén, az állomásokban ezrek integettek, táncoltak, énekeltek, egyszóval ünnepelték a csodát! De ez így volt a csíki és más erdélyi állomásokon is. Amikor a vonat tíz perc késéssel befutott a valamikor fedett pályás végállomásra, a mozdonyvezető szét tárta a karjait és csak ennyit mondott:

- Elnézést, késtünk tíz percet...
- Nem, uram, maguk 65 évet késtek -jött egy öreg csángó válasza.

A környéken pedig mintegy huszonöt- harmincezer ember ünnepelt. Ennyi síró embert egy helyen Gyimes még nem látott! Pedig Trianon után sok mindent megért! Deáky Andrisról ha röviden, naplószerűen akarok szólni, akkor ezt mondanám: Igazi végvári harcos a mai napig, neve benne van, tettei nyomán a gyimesi és egyúttal az erdélyi magyarság sorsáért aktívan ténykedők, alkotók névsorában. Ha valaki arra kérne, hogy említsek öt ilyen embert, íme a névsor: Berszán Lajos, Dani Gergely, Tőkés László, Bőjte Csaba és Deáky András. Adj erőt, Istenem, hogy írhassek még róluk, mert mindenikük a maga helyén nagyot alkotott! És még csak annyit, hogy közülük négyen egyházi emberek, egy pedig tanár!

2008. május 17. A Gyimesfelsőlök-i Szent Erzsébet Liceum első 12. osztályt végzettjei tíz éve érettségiztek. Ma felnőtt férfiak és nők, gyermekekkel, gondokkal, örömmel. Ma is szeretettel fogják körbe szeretett osztályfőnöküket, igazgatójukat, papbácsijukat, Berszán Lajos esperest, aki összegyűjtötte őket, ahonnan csak tudta, majd tanárokat hívott, kölcsönkért egy tantermet és elindította Gyimesvölgye első gimnáziumát. Micsoda bátorság kellett a tervekhez, az álmodozáshoz! És ma csodát látni járnak ide, ahol egy igazi, modern iskolát találnak. És bátran mondhatom, ma egy valódi kultúrközponttá erősödött ez a tanintézet.

- Beszélgetéseink közben szóba kerül Deáky Andris és a hatóságok egyezkedései a végállomásra érkező magyar személyvonat fogadásáról. A tanár úr meglepéssel nyugtázza, hogy a hatalom szervei, főleg a policia, ma már összehasonlíthatatlanul más hangnemben beszél az emberekkel, mind 1989 előtt. Ezt elhíhetjük a tanár úrnak, hiszem gazdag behívatási tapasztalattal rendelkezik, főleg 89 előtt. De az ilyen- olyan zaklatások, névtelen telefonok bizony a ferde forradalom után sem hiányozhattak. Csakhogy a román politika mindig leplezni tudta a világ előtt az igazi énjét! Gondoljunk csak a trianoni tárgyalókra, vagy a szövetségesek váltogatására menetközben (háborúk).

Itt a nagyon udvarias tisztok felelősség vállalásra kérték fel Deáky Andrást és ehhez aláírást is elvártak volna! De ki tudhatta, hányan gyűlnek össze és közülük kik a rosszindulatú provokátorok? És valóban a magyarság közé rengeteg csendesen viselkedő civil ruhás megfigyelő vegyült, de elviselték a sok magyar zászlót és magyar szót. Ezért mondom, ez lehetséges magatartás, hiszen Románia is tagja az Európai Uniónak! És megígértem Andrisnak, hogy még erről majd beszélünk. Sajnos, igazam lett! Következett egy hetes zászló háború a csíksomlyói hegyen! Itt magyar zászló és román óriás zászló váltogatták egy héten át egymást. Maradt az óriás román lobogó, mert úgy bizony, Csík is ősi román föld- valakik szerint. Ebbe az EU nem szól bele! Hát ennyit a kényszer- mosolyról, néha átalakul vicsorgássá. De mindent átgondolva, mi azért jobban állunk, mint a szlovákiai magyar testvéreink! Én azért még hozzá teszem: Pillanatnyilag!

2008. október -november. Elég sok minden történt Gyimesben az ősz folyamán.

Eltemettük az Erdély- szerte és a Magyarországon is jól ismert népzenezt, Zerkula Jánost, aki a gyimesi nagy népzene- dinasztia utolsó képviselője volt. Nagyon sokan eljöttek, hogy elkísérjék utolsó útjára: hazai és külföldi tanítványai, barátai, csodálói. Majdnem azt írtam, hogy gyönyörű temetése volt! De lehet-e a temetés gyönyörű, legyen szó kis vagy nagy emberről. Gyönyörű csak az a zene volt, amellyel kísérték a kis zenészek a nagy tanítványt. És az, hogy már elhatározták: a Tücsök Zenekar felveszi a Zerkula Emlékzenekar nevet. November végén pedig a XI. Erdélyi Primások Találkozójának első napját Zerkula Jánosnak és a november elején eltávozott gardonyos feleségnek- Fikó Reginának szentelték.

- Majdnem elfelejtettem egy jajde fontos eseményét a magyar kultúrának: itt járt, Erdélyben (Csík, Középlök) turnézik az utolérhetetlen művész, Győzike! Kár, nagy kár, hogy nem hívták meg a vele szinte egyenrangú Pákót! Ezt nevezem a magyar kultúra terjesztésének! Ezzel már csak a magyarországi Tarka magyar felvonulás rímél, szintén az anyaországból. Amikor azt gondoltuk, hogy a tehén szobros kiállításnál alacsonyabb szint nem létezik, hát itt van a Talpra magyar ízé, azaz a Tarka magyar felvonulás. Ki tudja, még mi következik? Inkább nem mérgelődök és befejezem a naplót!

...Becsukom a füzetemet, a sok száz bejegyzésből a fentieket választottam ki. Két korszakról vallok, vallomásaim gyakran keserűséggel vannak kibélelve. Mindig úgy éreztem, hogy ez az én szülőföldem, még akkor is, ha gyakran elmondtam, leírtam, hogy nem jó helyen és nem jókor születtem! Sokszor megtapasztaltam, hogy habár az Isten egy igazságot teremtett, az nem jutott el épen a földre, darabokra törött és itt mindenki keresi az ő apró igazság darabkáját. Aztán a forradalmunkkal is úgy tettünk- ki is mondta ezt, vagy csak úgy a fejemben zsong a gondolat- mint az emberek, igen, az emberek (!) a görög istenekkel: először összetörték, eldobták azokat, majd hullámokban jönnek- jövünk és keressük, ássuk a leleteket, oszlop és kődarabokat. Ez is a történelem fintora! Hát ilyennek sikerült a mi forradalmunk, a mi furcsa, különbejáratú demokráciánk, nagy vajúdasok közepette születik és egyáltalán nem hasonlít a mesebeli királyfihoz, aki három nap alatt annyit nőtt, mint más három év alatt. Sokan ezt vártuk mi is. Közben nem tudunk levetkőzni egy csomó örökölt tulajdonságunktól: nagyrészünknek nincs munkakultúrája, kezdeményezése, sikertelenségeinkért mindig valakit vádolunk, mindig valakitől valamit elvárunk! Sem politikusaink, sem mi, a többiek, nem voltunk s ma is alig vagyunk megérve az újra! De engem még is az keserít el a legjobban- és ezért adtam a kivonatnak ezt a címet, amikor igen-igen hamar elfelejtjük a múltat! Én nem mondom, hogy ma fenéig tejfől az élet. De abszurdumnak tartom, hogy valaki olyan hamar

elfelejtett olyan dolgokat a megboldogult korszakból, amelyek megkeserítették évtizedeken át egy egész nép életét. Elfelejtették a sötét, villanynélküli esteket, az üres üzleteket, a százméteres sorokat egy liter tejér, az állandó lelki stresszet, hogy mikor és ki jelent fel valamiért, a mindentudó pártfunkcionáriusok arrogáns beszédmodorát, és amit nem volt alkalma minden halandónak látni: azt, hogy a Duna-deltája teles-teli volt rabbal, akikről sokáig még a hozzátartozóik sem tudtak. Én láttam őket, mint tényleges katona és soha nem tudom elfelejteni azt a sok ezer arcot, rongyba bugyolált, elkínzott emberroncsot, akik nádat vágtak, csatornákat építettek és hittek abban, hogy valamikor kiderül: tiszta ártatlanul kerültek, koncepciók perekké börtönbe. De ez már más téma. Csakhogy ez is a szocializmus vívmánya volt. Az emberek egy nagy része nem fizikai fájdalmat érzett, hanem lelki fájdalmat! És az szörnyű, mert arra később jön a simogatás. Ezek az emberek kiégtek és a tapintatlan kierőszakolt vigasztalást, néha úgy érzik, mint amikor valakinek a vérző, nyílt sebét érdes kézzel simogatják! Akkor is fájdalmas, ha szeretetből teszik. Egy népet tett tönkre az a világ, amelyet néhányan ma is visszasírnak. Igen-igen hamar felejtünk, emberek!

Tankó Gyula
Gyimesközéplak